

Kunstenaar in Groningen

onderzoek atelierbehoefte Groningen

Stella Blom
Annelies van der Horst

Kunstenaar in Groningen

onderzoek atelierbehoefte Groningen

Amsterdam, 10 november 2010

Annelies van der Horst
Stella Blom

Met medewerking van:
Aukje van Meeteren
Fransje van Soomeren

DSP – groep BV
Van Diemenstraat 374
1013 CR Amsterdam
T: +31 (0)20 625 75 37
F: +31 (0)20 627 47 59
E: dsp@dsp-groep.nl
W: www.dsp-groep.nl
KvK: 33176766 A'dam

Inhoudsopgave

1 Inleiding: Groningen, gemeente en leeswijzer	4	6 Benchmark atelierbeleid	25
1.1 Aanleiding	4	6.1 Algemene gegevens gemeenten	25
1.2 Onderzoeksofzet	5	6.2 Atelierorganisaties	26
1.3 Respons	6	6.3 Gemeentelijk Beleid, doelstellingen en subsidie	27
1.4 Leeswijzer	6	6.4 Aantallen: kunstenaars, wachtenden en ateliers	31
2 Groningen, kunstenaars en de werkruimte (het aanbod)	7	6.5 Tijdelijke en permante ateliers	32
2.1 Aantal kunstenaars	7	6.6 Eigendom & beheer	33
2.2 Kenmerken kunstenaars	7	6.7 Huurprijzen	33
2.3 Aantal ateliers/broedplaatsen	11	6.8 Doelgroep & huurvoorwaarden	34
2.4 Atelierlocaties	11	6.9 Wachtlijsten	35
3 De organisatie van het atelierbeheer	13	7 Beeldend kunstklimaat en de aanjager	36
3.1 Verhuurorganisaties	13	8 Conclusies en aanbevelingen	39
3.2 Wachtlijsten en huurvoorwaarden verhuurorganisaties	14	8.1 Conclusies	39
3.3 Organogram atelierruimteverdeling Groningen	16	8.2 Aanbevelingen	40
4 De vraag naar werkruimte	18	Bijlage A Adressen ateliers per organisatie	42
4.1 Huurders	18	Bijlage B Eigendomssituatie ateliers	43
4.2 Wachtenden	20	Bijlage C Oppervlakte en m2 prijs ateliers	44
4.3 Studenten	21	Bijlage D Geraadpleegde personen	45
5 Vergelijking van uitkomsten in 2003 en 2010	23		
5.1 Uitkomsten 2003	23		

1 Inleiding: Groningen, gemeente en leeswijzer

1.1 Aanleiding

Groningen heeft ruim 190.000 inwoners en is daarmee de grootste stad in het noorden van Nederland. De stad vervult een belangrijke centrumfunctie in de regio, mede door de universiteit, waardoor er veel jonge mensen naar de stad trekken. Groningen is een stad met een uitgebreid en bijzonder cultureel aanbod, waarmee zij zich duidelijk profileert ten opzichte van andere steden. Eurosonic en Noorderslag bewezen dat begin dit jaar weer. Het Groninger Museum staat sinds de gedurfde nieuwbouw landelijk bekend als een vernieuwend museum. Groningen is met de Academie Minerva en het Frank Mohrinstituut vestigingsplaats van vakonderwijs in de beeldende kunst en vormgeving. Elk jaar studeert hier een nieuwe lichter kunstenaars af. Ook deze kunstopleidingen hebben een eigen signatuur.

Groningen is een stad met een specifiek kunstenaarsklimaat dat boogt op een lange traditie. De creatieve sector van de stad Groningen brengt het boekazine *Twist* (2007, 2009) uit, met daarin artikelen over en voorbeelden van de betekenis van die sector voor de stad. De gemeente Groningen wil graag een gunstig vestigingsklimaat bieden voor de naar schatting 750 kunstenaars die er werken en wonen. Het huidige gemeentelijk beleid is er vooral op gericht om starters een betaalbare en passende werkplek te bieden. Zo is in het voormalige scheikundig laboratorium van de Rijksuniversiteit Groningen broedplaats het Paleis gerealiseerd, een plek waar startende kunstenaars tijdelijke ruimte kunnen huren en kunnen werken in een creatieve ambiance met presentatie- en ontmoetingsruimte. Ook zijn er koopateliers en woonwerkateliers in het complex gerealiseerd. In de huidige beleidsperiode verstrekte de gemeente Groningen ook subsidie

aan Loods ZZ7¹ en was betrokken bij de voorbereidingen voor OPEN LAB EBBINGE/Eerpel². Beide bieden overigens niet alleen ateliers voor starters, maar ook werkruimte aan een bredere doelgroep.

Artist impression Eerpel, bron: skyscrapercity.com

In de cultuurnota 'In het oog, in het hart', periode 2005-2008, heeft de gemeente Groningen een atelierbeleid ontwikkeld en uitgevoerd. Voor de daaropvolgende beleidsperiode 2009-2012, 'Cultuurstad Groningen: gewoon bijzonder!' heeft de raad besloten om door te gaan met het atelierbeleid en reserveerde middelen om het vestigingsklimaat voor kunstenaars en de creatieve sector aantrekkelijk te houden. Hierbij gaat het niet alleen om de aantallen ateliers, maar ook om kwalitatieve stimuleringsmaatregelen.

¹ In gebruik genomen in januari 2010.

² EerPel is een samenwerkingsverband van aardappelzetmeel producenten, en installateur en twee architectenbureaus met als doel gebouwen te realiseren van 100% natuurlijke producten. Een belangrijke innovatie van Eerpel is het bouwen met, uit aardappelzetmeel verkregen, biopolymeren. >> www.eerpel.nl

Om de beschikbare middelen zo effectief mogelijk in zetten heeft de gemeente behoefte aan informatie. Ze wil inzicht in de behoefte aan werkruimte, een vergelijking met andere steden en aansluitend antwoorden op een aantal beleidsvragen. De gemeente Groningen wil meer inzicht in:

- Opbouw en variatie in de prijzen van werkruimtes.
- Wat is er nog nodig aan ruimte en voor wie?
- Gebruik maken van een wachtlijst of werven op basis van profiel?
- Koppeling atelierbeleid aan flankerend beleid, o.a. talentontwikkeling. Bijvoorbeeld in de vorm van een stipendium.
- De positionering van een aanjager: vraag en aanbod van werkruimte voor kunstenaars? Waar kan het takenpakket van de aanjager uit bestaan?

Het streven van de stad Groningen is dat de stad een aantrekkelijke vestigingslocatie blijft voor kunstenaars /creatieven.

1.2 Onderzoeksopzet

De hoofdvraag van de opdrachtgever voor het onderzoek luidt als volgt:

Hoe kan het atelierbeleid van de gemeente Groningen positief bijdragen aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor kunstenaars.

Onderzoeksvragen

De hoofdvraag wordt beantwoord door deze op te delen in vier deelvragen.

- Zicht op aansluiting (toekomstige) vraag en aanbod?
- Zicht op de werkwijze bij het realiseren van voldoende aanbod van ruimte (tijdelijk/permanent) en de toeleiding van (potentiële) huurders naar werkruimte?
- Zicht op het atelierbeleid in een aantal andere steden: aanbod en behoefte werkruimte, m2 prijs, organisatie en beleid?

- Zicht op profiel en positionering aanjager atelierbeleid?

Onderzoeksaanpak

In de eerste fase van het onderzoek inventariseerden wij gegevens op basis van wat reeds bekend is aan informatie bij de betrokken partijen en sleutelpersonen. Voor het onderzoek zijn de volgende organisaties benaderd: HaViK³, CareX, Academie Minerva, stichting WEP en atelierverseniging OKnoordzijde. Interviews met eigenaars/beheerders/verhuurders hebben inzicht gegeven in de organisatie van de broedplaats/atelierorganisatie in de stad Groningen. De inventarisatie geeft zicht op het aanbod aan werkruimte voor (potentiële) huurders en op de (toekomstige) vraag. Daarnaast geeft de inventarisatie ook inzicht in de organisatie bij het realiseren van voldoende aanbod van ruimte (tijdelijk/permanent) en de toeleiding van (potentiële) huurders naar werkruimte.

Vervolgens is een internetenquête verspreid onder de huidige huurders, ruimtezoekenden en studenten. De resultaten van deze enquête geven ondermeer inzicht in de aansluiting van vraag en aanbod van atelierruimte in Groningen. Gelijktijdig heeft DSP-groep een benchmark onderzoek uitgevoerd met drie andere gemeenten: Maastricht, Utrecht en Arnhem. Als laatste stap zijn de onderzoeksresultaten getoetst tijdens een expertmeeting atelierbeleid op 15 september.

De uitkomsten van het onderzoek dienen als input voor een discussie binnen de sector en de gemeente over het flankerend beleid voor kunstenaars en andere creatieven in de stad Groningen. En in aansluiting daarop: hoe kan de gemeente hiertoe haar beschikbare middelen zo effectief mogelijk inzetten?

³ HVK en Art Indeed zijn in feite één organisatie. Voor verhuur en beheertaken van tijdelijke panden is de stichting Art Indeed opgericht om juridische redenen. Samen is het atelierorganisatie HaViK.

1.3 Respons

Huurders

De enquête is verzonden aan alle 286 huurders van HaViK, Het Paleis¹, CareX, OKnoordzijde en WEP. In totaal hebben 88 huurders de enquête ingevuld, een respons van 30%. Huidige huurders kunnen ook weer zijn ingeschreven op de wachtlijsten van HVK en CareX, omdat zij op zoek zijn naar een (nog) betere of naar een permanente werkruimte. De lijst met e-mailadressen van huurders is daarom nagekeken op dubbelingen met de lijst wachtenden.

Wachtenden (potentiele huurders)

De enquête is verstuurd aan 382 contactpersonen op de wachtlijsten van HVK/Art Indeed, CareX, Het Paleis (18) WEP en OKNoordzijde. 119 van hen hebben de enquête ingevuld. Dat is een respons van 31%.

Een percentage van ruim 30% is gebruikelijk bij het uitzetten van een (digitale) enquête.

Studenten

Voor het onderzoek zijn 3e en 4e jaar studenten benaderd van van de studierichting Vormgeving en Communicatie en de richting Autonome Beeldende Kunst aan de Academie Minerva. Het totaal aantal studenten voor beide richtingen is:

Vormgeving en Communicatie

- 3e jaars 83 studenten
- 4e jaars 87 studenten

Autonome Beeldende Kunst

- 3e jaar 45 studenten
- 4e jaar 51 studenten

¹ Het Paleis is ontwikkeld door Stichting COB10, woningcorporatie Nijestee en Kuub, centrum voor particuliere bouw. COB10 zorgt voor de culturele invulling van het pand, selecteert kunstenaars en bedrijven en exploiteert de grote zaal

De studenten zijn in eerste instantie benaderd via een digitale enquête. Dit leverde geen respons op. De studenten lijken enquête-moe of maken geen gebruik van hun school-mailbox. Face-to-face benadering op de opleiding zelf, tijdens de pauzes, bood uitkomst. Langs deze weg is met 10 studenten uitgebreid gesproken. 36 Studenten hebben de enquête alsnog digitaal ingevuld.

De opleiding aan de Academie Minerva in Groningen trekt een flink aantal buitenlandse studenten, veelal uit Aziatische landen, maar ook uit omliggende Europese landen. Dit betreft naar schatting 10% van alle studenten. Deze categorie studenten valt buiten ons onderzoek.

1.4 Leeswijzer

Na de inleiding in hoofdstuk 1 volgen in hoofdstuk 2, 3 en 4 de uitkomsten van deskresearch, de digitale enquête onder huidige huurders, wachtenden en studenten en de interviews met sleutelpersonen uit het veld. Dit geeft een beeld van de kenmerken van de vraagkant van werkruimte, de wijze van verdeling van werkruimte en de zoektocht en van de eisen die aan een werkruimte gesteld worden. In hoofdstuk 5 worden de uitkomsten van het huidige onderzoek vergeleken met die van het onderzoek naar de vraag naar werkruimte uit 2003, zoals uitgevoerd in opdracht van de provincie Groningen. In hoofdstuk 6 staat de benchmark centraal. Welke conclusies kunnen worden getrokken uit een vergelijking van de organisatie van het atelierbeleid met drie andere steden, Maastricht, Arnhem en Utrecht? Vervolgens wordt ingegaan op het kunstklimaat van Groningen en het flankerend beleid in hoofdstuk 7. Welke rol speelt het huidige kunstklimaat in Groningen in het atelierbeleid en vice versa? Welke rol kan een aanjager daarin spelen? In hoofdstuk 8 volgen tot slot de aanbevelingen en conclusies naar aanleiding van het onderzoek. De inhoud van dit hoofdstuk is mede gebaseerd op de uitkomsten van een expertmeeting met sleutelpersonen uit het veld op 15 september 2010.

2 Groningen, kunstenaars en de werkruimte (het aanbod)

2.1 Aantal kunstenaars

In de stad Groningen wonen en werken naar schatting 700 a 800 professionele kunstenaars. Het bovengenoemde aantal professionele kunstenaars is mede gebaseerd op het oordeel van deelnemers aan de expertmeeting van 15 september 2010. Het aantal ingeschreven professionele kunstenaars bij het CBK (Centrum Beeldende Kunst) in Groningen is lager, namelijk: 540 kunstenaars en 47 vormgevers.

Het aantal kunstenaars kan nooit exact vastgesteld worden. De reden hiervoor is dat beeldende kunstenaars en andere creatieve beroepen niet beschermd zijn en er geen vast punt is waar de professionele kunstenaars zich in kunnen of willen schrijven. Inschrijving bij het CBK is een eigen keuze van kunstenaars. Het CBK Groningen ziet het aantal inschrijvingen de laatste jaren gestaag dalen. Reden voor de daling is volgens het CBK dat veel kunstenaars voor publiciteit minder afhankelijk zijn van faciliteiten van het CBK. Kunstenaars maken tegenwoordig hun eigen website en weten zo (potentiële) klanten te bereiken. Aanleiding om het aantal naar boven bij te stellen is onder andere de database met contactpersonen voor de Open Atelierroute in Groningen. Die database bevat rond de 800 e-mailadressen.

2.2 Kenmerken kunstenaars

Werkervaring

41% van de ruimtezoekenden heeft 0-5 jaar werkervaring. 43% is 10 jaar tot 20 jaar werkzaam. Het deel dat tussen de 5 en 10 jaar ervaring heeft en een ruimte zoekt is met een aandeel van 16% relatief klein.

Bij de huurders valt op dat meer dan 40% 20 jaar of meer werkervaring heeft. De groep met 0-5 jaar werkervaring is met 27% kleiner dan bij de ruimtezoekenden.

Type ondernemerschap

De meeste respondenten zijn ZZP-er of freelancer. Vrijwel geen van de huidige huurders of van de ruimtezoekenden heeft personeel. Zie diagram 2.

Inkomen netto per maand

De verdeling van inkomens van ruimtezoekenden en wachtenden ontloopt elkaar niet zoveel. Voor beide categorieën geldt dat hun inkomen relatief laag is. Veel kunstenaars leven van een inkomen op of onder het minimum inkomen. Zie diagram 4.

Van de ruimtezoekenden haalt 33% zijn of haar inkomen volledig uit hun werkzaamheden als kunstenaar of als cultureel ondernemer en 43% haalt vrijwel alle inkomsten uit andere werkzaamheden (0-24%). Voor 35% van de huurders geldt dat zij hun inkomen volledig of bijna volledig halen uit hun werkzaamheden als kunstenaar. Slechts 15% van de huurders haalt het overgrote deel van het inkomen uit andere werkzaamheden.

Bovenstaande percentages geven inzicht in de mate waarin respondenten hun tijd (kunnen) besteden aan hun werk als kunstenaar of cultureel ondernemer. Via dit onderzoek is geen inzicht verkregen in de gezinssamenstelling en inkomenssituatie van eventuele andere gezinsleden, variabelen die uiteraard wel sterk van invloed zijn op keuzes van kunstenaars.

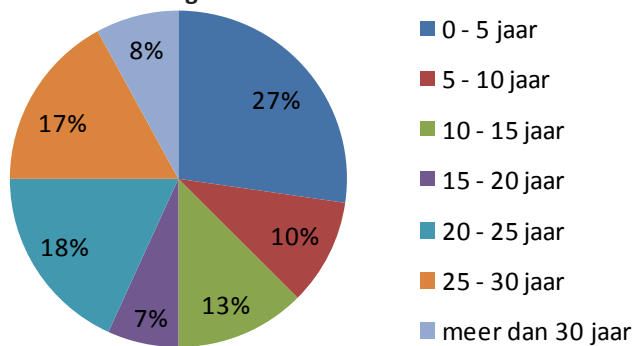
Gebruik WWIK

Volgens de digitale enquête maakt 13% van de huurders en 17% van de wachtenden gebruik van de WWIK.

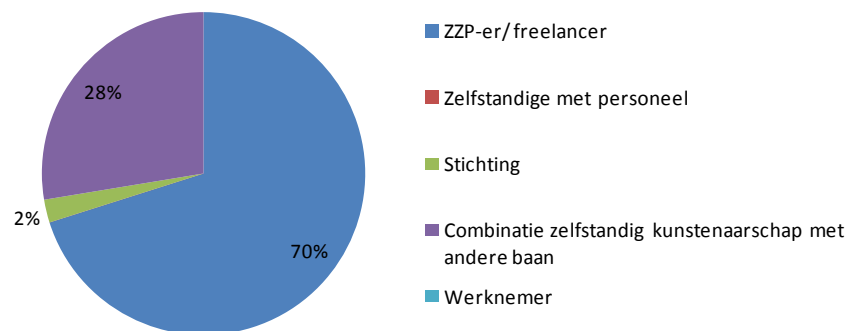
Uit gegevens van de gemeente Groningen blijkt dat in 2009 172 kunstenaars in Groningen gebruik maakten van de WWIK, 117 academieverlaters en 55 zijuitstromers. Als we uitgaan van naar schatting 750 kunstenaars in Groningen (zie voorgaande) is dit een percentage van 23%. In werkelijkheid lijkt het aandeel kunstenaars dat gebruik maakt van de WWIK dus hoger dan uit de digitale enquête blijkt. (zie diagram 3c op pagina 10)

Huurders

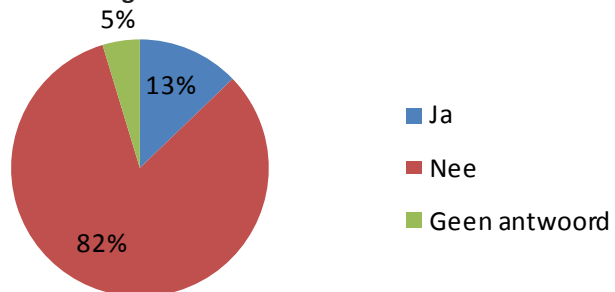
1a. Werkervaring

2a. Type ondernemerschap

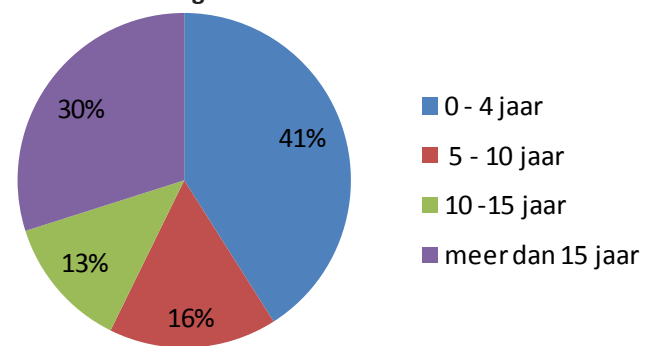

3a. Maakt gebruik van WWIK

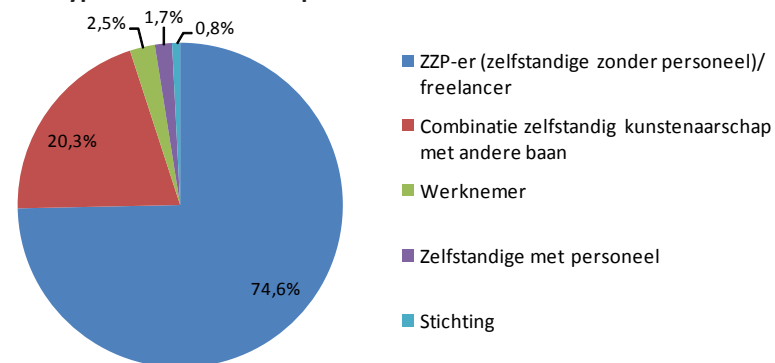

Wachtenden

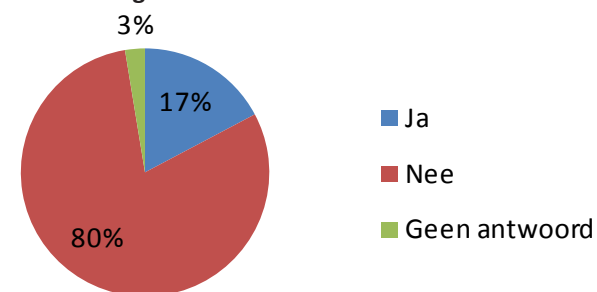
1b. Werkervaring

2b. Type ondernemerschap

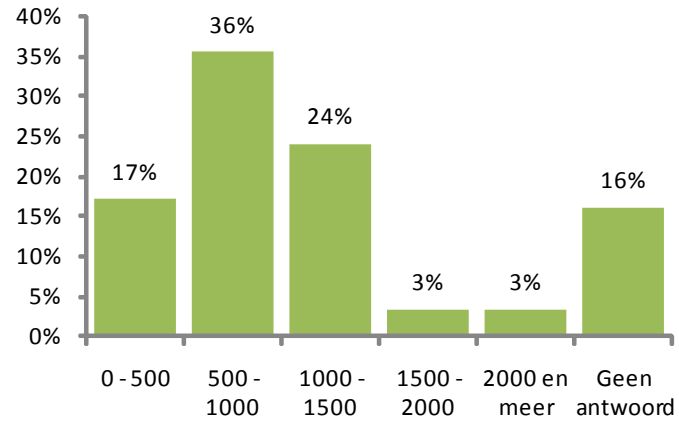

3b. Maakt gebruik van WWIK

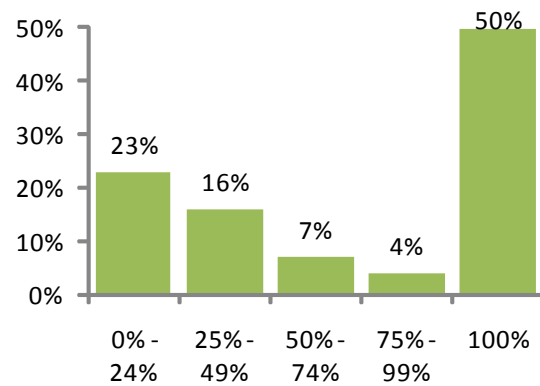

Huurders

4a. Inkomen

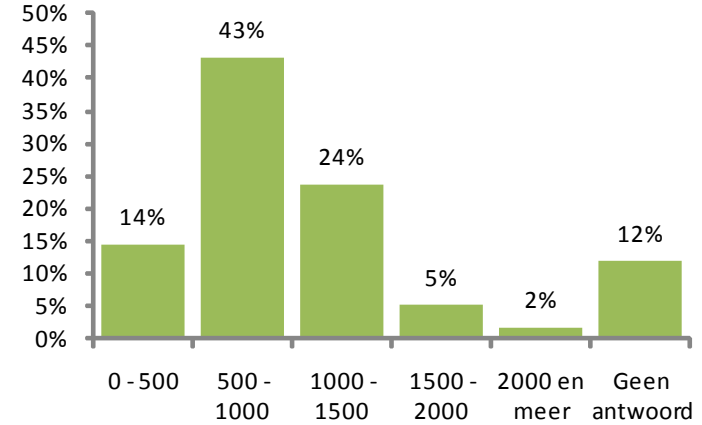

5a. Percentage afkomstig uit werkzaamheden als kunstenaar of cultureel ondernemer

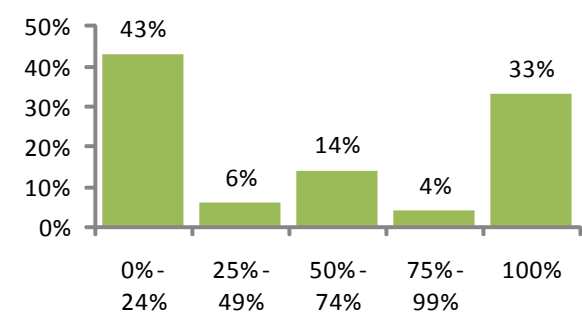

Wachtenden

4b. Inkomen

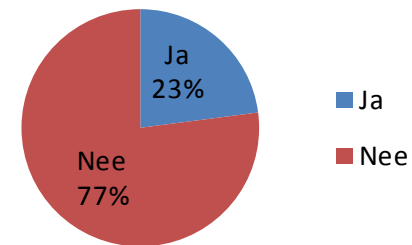
5b. Percentage afkomstig uit werkzaamheden als kunstenaar of cultureel ondernemer

	Huurders n=88	Wachtenden n=119
Leeftijd	Gemiddelde leeftijd is 45 jaar	Gemiddelde leeftijd is 40 jaar
Discipline	1. Beeldende kunst (52%) 2. Vormgeving (12%) 3. Fotografie, film & video (11%)	1. Beeldende kunst (74%) 2. Fotografie, film & video (25%) 3. Vormgeving (22%)
Beroepsmatig actief sinds	2005 – 2009 (24%) 1985 – 1989 (18%) 1980 – 1984 (17%)	2006 - 2010 (41%) 2001 - 2005 (16%) 1996 - 2000 (13%)
Vrij werk/opdracht	1. Beide (71%) 2. Alleen vrij werk (23%)	1. Beide (79%) 2. Alleen vrijwerk (20%)
Inkomen	Tussen de 500 – 1000 (36%)	Tussen de 500 -1000 (43%)
percentage van het inkomen afkomstig uit werkzaamheden als kunstenaar	100% (50%) 0% - 24% (23%)	0% - 24% (43%) 100% (33%)

Het percentage kunstenaars dat aanspraak maakt op de WWIK is in dit licht laag te noemen, zeker gezien het relatief grote aantal beeldend kunstenaars in Groningen. Landelijk stijgt het aantal kunstenaars in de WWIK, met name bij startende kunstenaars. Dit blijkt uit cijfers van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW). De beeldend kunstenaars staan landelijk bovenaan als het gaat om het aanvragen van de uitkering: 40% maakt gebruik van de WWIK. Zij worden gevolgd door vormgevers (26 %), muzikanten (20 %) en acteurs en dansers (10%).

3c. Maakt gebruik van WWIK, volgens de gegevens van de gemeente (2009)

Organisatie	Aantal ateliers	Aantal huurders	Permanente/ tijdelijke verhuur van ruimte
Minerva	40	90	tijdelijk
Het Paleis, Stichting COB10	24	24	tijdelijk
WEP	14	13	tijdelijk
OKnoordzijde	21	20	tijdelijk
CareX ²	87	100	tijdelijk
HaViK	93	120	permanent/ tijdelijk
Totaal	279	376	

2.3 Aantal ateliers/broedplaatsen

Het totaal aantal ateliers in de stad Groningen is 279¹. In deze ruimten huren in totaal naar schatting bijna 380 kunstenaars een ruimte. Voor het merendeel van de ruimte geldt dat deze tijdelijk verhuurd wordt. Een deel van de tijdelijk verhuurde ruimte is ook slechts tijdelijk als atelierruimte beschikbaar, zoals de ruimte via CareX. Het aantal ateliers fluctueert hierdoor. Het aantal ateliers van CareX ligt overigens gemiddeld wel rond de 90, zo leert de ervaring.

Koopateliers Het Paleis

Particuliere initiatiefnemer COB10 als opdrachtgever en woningbouwcorporatie Nijestee als uitvoerder hebben cultuurpand Het Paleis (pand Bloemsingel 10) ontwikkeld. Hierin zijn naast 24 starterateliers ook 28 koopateliers en projectateliers, artists in residence-ruimtes en presentatie- en ontmoetingsplekken gerealiseerd.

De gemeente Groningen heeft de afgelopen periode in totaal € 450.000 bijgedragen in het afkopen van de onrendabele top van de investering en het laag houden van de huur van de starterateliers in Het Paleis.

De provincie Groningen droeg in € 400.000 bij in de investering.

Mobiele ateliers in het Ebbingekwartier

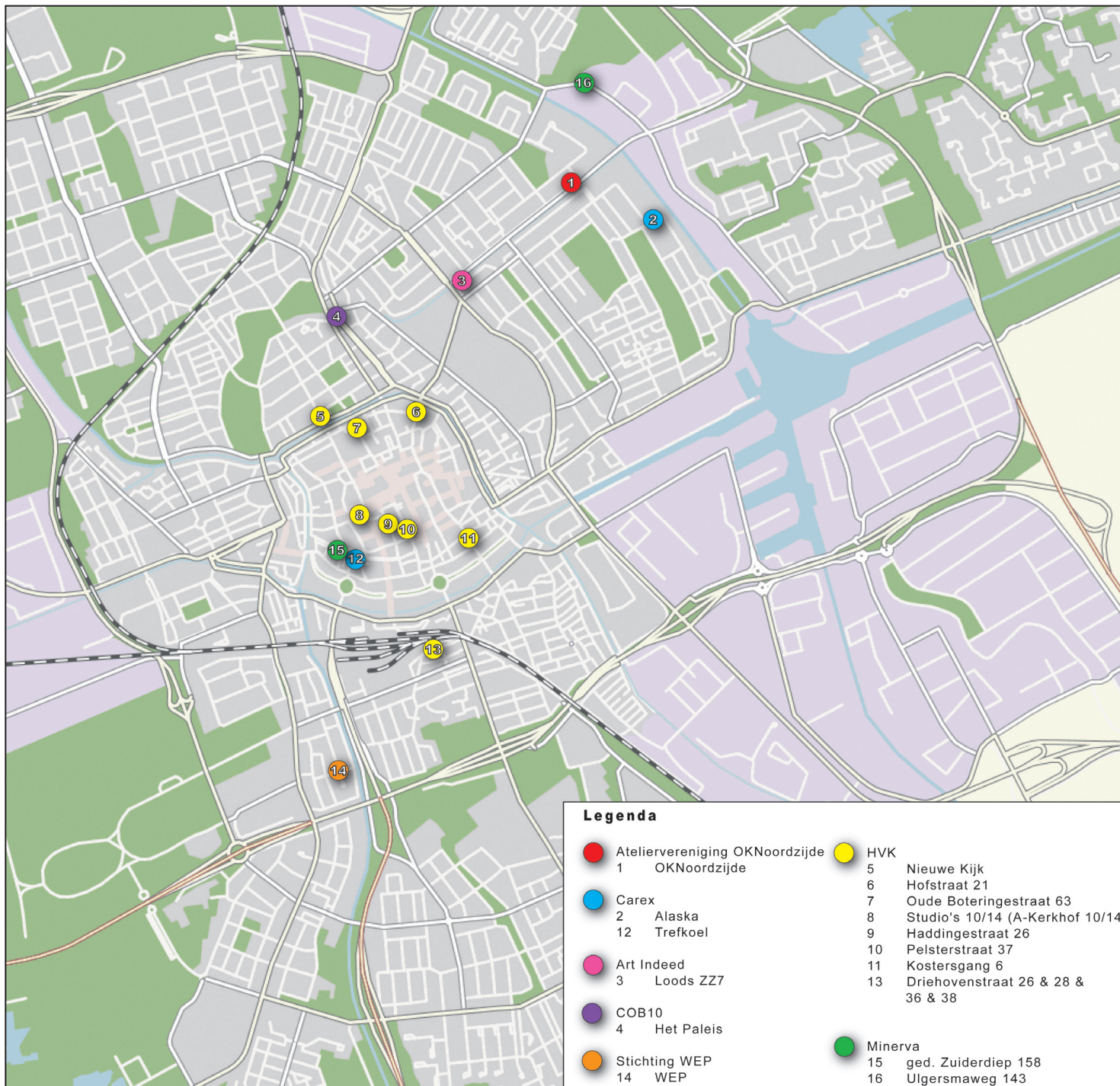
In het Ebbingekwartier ondersteunen gemeente en provincie Groningen de bouw van 6 mobiele ateliers van 60m². Deze worden in 2011 opgeleverd en kunnen na 5 jaar in het Ebbingekwartier op een andere plek weer worden opgebouwd.

2.4 Atelierlocaties

De permanente ateliers liggen voornamelijk in het historische centrum van de stad. De tijdelijke ateliers bevinden zich meer verspreid en aan de randen van de stad. Zie bijgevoegde kaart op de bladzijde hierna. In bijlage A van dit rapport staan per organisatie de adressen van de atelierlocaties.

¹ Ad Hoc: Peildatum juli 2010. De ruimte verhuurd door de commerciële aanbieder van tijdelijke ruimte Ad Hoc is bij de inventarisatie achterwege gelaten. Zie voor meer informatie pag. 16.

² Bij CareX is het gewoonlijk bruikleen, voor tenminste vier maanden met een opzegtermijn van (meestal) twee maanden. Ateliers aan huis vallen buiten het onderzoek

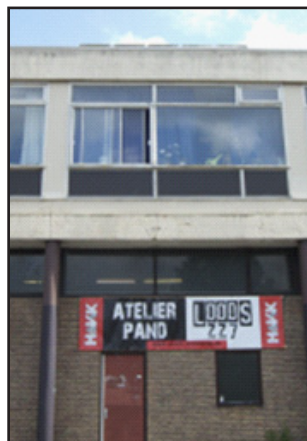

3 De organisatie van het atelierbeheer

3.1 Verhuurorganisaties

Verhuurorganisaties met een wachtlijst voor atelierruimte zijn: CareX, Het Paleis, WEP, OKNoordzijde, HaViK en Academie Minerva. In tabel B in de bijlage van dit rapport staat wat de beheer- en eigendomssituatie van de atelierpanden. De meeste panden zijn in eigendom van woningbouwcorporaties.

Voor dit onderzoek werden ook oppervlakte en m2 prijs van de ateliers geïnventariseerd (zie bijlage C). De informatie bleek bij de verschillende organisaties in de praktijk niet eenvoudig te achterhalen en is daardoor ook niet compleet. De oorzaak is dat deze organisaties deze informatie niet digitaliseren.

Afbeelding: Loods Z27

Afbeelding: Stichting WEP

Afbeelding: Het Paleis

3.2 Wachtlijsten en huurvoorwaarden verhuurorganisaties

Academie Minerva

Academie in Groningen, onderdeel van de Hanzehogeschool; studierichtingen Vormgeving & Communicatie en Autonome Beeldende Kunst. De Academie Minerva heeft eigen atelierruimte voor studenten en heeft een interne wachtlijst. De ateliers zijn alleen toegankelijk voor eigen studenten: 4e jaars studenten komen als eerste in aanmerking voor een ruimte en indien mogelijk daarna de 3e jaars studenten.
www.academieminerva.nl

Het Paleis

Het Paleis Groningen is een cultureel woon- en werkcomplex in het voormalig scheikundig laboratorium. Stichting COB10 Stichting COB10 (Culturele Ontwikkeling Bloemensingel 10) ontwikkelde samen met de kunstenaars, de bedrijven, de bewoners, en de partners het voormalige scheikundige laboratorium aan de Bloemensingel in Groningen tot een cultureel woon en werk complex. Het complex omvat 24 huurateliers en 28 koopateliers. Het Paleis/ stichting COB10 inventariseert geïnteresseerden op een lijst: 'We noemen het geen wachtlijst, je kunt je inschrijven, het gaat niet wie het eerst komt, eerst maalt'.

Toelating gebeurt aan de hand van criteria:

- Huurders zijn professioneel werkende kunstenaars
- Huurders moeten passen in het concept van Het Paleis, qua discipline 'we streven naar een mix', en qua motivatie; de persoon moet gemotiveerd zijn om bij te dragen aan ontwikkelingen en activiteiten in Het Paleis (zoals de Culturele Zondagen)
- Starters komen in aanmerking voor een starteratelier voor de duur van maximaal 2 jaar¹.

www.hetpaleisgroningen.nl

¹ De wachtlijst voor de starterateliers wordt beheerd door HVK

Stichting WEP

Stichting WEP is in oktober 2008 opgericht. Aanleiding was het afstoten van atelierpand-Leeuwenhoekstraat 44 door Academie Minerva. Drie eindexamen studenten besloten het pand over te nemen en een kunstenaarsinitiatief op te richten. Stichting WEP heeft een korte wachtlijst. Op het moment dat er een atelier vrij komt nodigt WEP verschillende mensen van de wachtlijst uit om het atelier te komen bekijken 'doorslaggevend is wie het beste bij de groep past'.

Als er een ruimte bij WEP vrijkomt en WEP heeft zelf geen geschikte kandidaat, dan raadpleegt WEP huurdersvereniging HVK voor potentiële kandidaten. Criteria om in aanmerking te komen voor een ruimte via WEP zijn:

- 1 a. Je bent afgestudeerd van een kunstacademie.
- 1 b. Je bent autodidact, maar je hebt een aantoonbare professionele houding (aantoonbaar door bijv. CV, promotiemateriaal en 'toekomstvisie')
2. Je bent gemotiveerd, sociaal en betrokken.
3. Je toont eigen initiatief.
4. Je maakt op een intensieve manier gebruik van het atelier.

Citaat WEP: 'Als er een atelierruimte vrij komt en intern heeft niemand belangstelling, laten we aan de HVK weten dat er een atelier vrij komt. HVK stuurt een e-mail aan al haar contactpersonen. Wij verspreiden het nieuws zelf via Facebook en via het CB en Academie Minerva/het Frank Mohr institute.
www.dewebsite.nl

OKNoordzijde

OKNoordzijde is een vereniging van 21 kunstenaars die samen een pand huren als atelierruimte. OKNoordzijde hanteert een vergelijkbare werkwijze als WEP bij verdeling van atelierruimte. Tijdens een gesprek, met leden van het bestuur,

worden de verwachtingen en plichten van de huurder en verhuurder besproken. Daarna volgt er een keuze die past bij OKN en krijgt de nieuwe atelierruimtehuurder de ruimte die bij hem of haar past (niet alle atelierruimtes zijn gelijk).
www.oknoordzijde.nl

CareX

CareX stelt zich ten doel om leegstand te vervangen door maatschappelijk, zinvol gebruik. Personen die via CareX een tijdelijke ruimte willen huren moeten hun inschrijving maandelijks verlengen. Gebeurt dit niet, dan verloopt de inschrijving na 3 maanden. Om in aanmerking te komen voor een atelierruimte bij CareX moet er een serieuze atelierbehoefte zijn. Een goed / overtuigend verhaal is belangrijk. Prof. of amateur / multitalent kan even serieus zijn. Soms wordt iemand aangedragen door een collega die al bij CareX onder dak is - dat werkt als aanbeveling. Als het gaat om een te delen ruimte moet iemand voldoende sociaal en communicabel zijn. En CareX moeten iemand kunnen vertrouwen, want CareX is verantwoordelijk.

HaViK

Havik is de atelierorganisatie voor professioneel beeldend kunstenaars en vormgevers in de stad Groningen. Havik bestaat uit de HuurdersVereniging Kunstenaars (HVK) en de verhuur- en beheerstichting Art Indeed (AI).

HaViK heeft een wachtlijstensysteem met daarbinnen vier verschillende lijsten: de A-lijst, de B-lijst, de C-lijst en de interne lijst. De A-lijst is voor schilders, vormgevers, fotografen etc., de B-lijst is voor beeldhouwers omdat zij bijna altijd op de begane grond moeten werken vanwege zwaar gereedschap en materialen. De C-lijst is de lijst voor woonateliers. Op de interne lijst staan mensen die in een permanent atelier zitten. Als er een atelier vrij komt, wordt aan deze mensen de eerste keus gegeven om door te schuiven naar een ander atelier. Het atelier dat zij achterlaten wordt aangeboden aan de A, B of C lijst. Voor de permanente ateliers verzorgt HaViK de mutaties, de coördinatie en de toewijzing. De woningbouwcorporatie gaat over het beheer en de huuradministratie. De kunstenaars krijgen

van de woningbouwcorporatie het huurcontract en betalen de huur aan de corporatie. 'Het is ons streven dat Art Indeed tijdelijke panden die 2 jaar of langer beschikbaar blijven, zelf gaat verhuren. In januari 2010 is het eerste pand in gebruik genomen. Dit kwam tot stand door de samenwerking die we met CareX zijn aangegaan. CareX doet het beheer van de panden.'

Kunstenaars die aan de onderstaande voorwaarden voldoen kunnen zich inschrijven op één van de wachtlijsten van HaViK.

- Om in aanmerking te komen voor een H.V.K. atelier moet u ingeschreven staan in de Gemeente Groningen.
- Omdat de H.V.K. ateliers bedoeld zijn voor professioneel beeldend kunstenaars moet u zowel bij inschrijving op de wachtlijst als bij toewijzing van een atelier aan één van volgende voorwaarden voldoen (kopie van bewijs bijsluiten):
 - In bezit zijn van een diploma van een kunstvakopleiding.
 - Ingeschreven bij een beroepsvereniging voor beeldende kunstenaars. [kopie van het bewijs van inschrijving].
 - Een beroepsmatigheidsverklaring van Kunstenaars & CO (voormalig Voorzieningsfonds voor Kunstenaars) of beschikken over een WWIK uitkering [kopie beroepsmatigheidsverklaring].
 - Stimuleringssubsidie toegekend door het Fonds voor de Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst in de afgelopen 4 jaar [kopie van toekenning].
 - Ingeschreven bij het Centrum Beeldende Kunst Groningen. [wordt door de H.V.K. via de website van het CBK gecontroleerd].
 - Ingeschreven bij de Belastingdienst als beeldend kunstenaar en in aanmerking komende voor zelfstandigenaftrek [kopie aanslagbiljet inkomstenbelasting + relevante pagina['s] als de winst en verliesrekening, van het voorgaande jaar].
- Studenten aan een kunstacademie kunnen zich vanaf 2 jaar voor het afstuderen inschrijven [kopie inschrijving]. Na het afstuderen en bij toewijzing moet u aan één van de bovenstaande voorwaarden voldoen.

www.havik-groningen.nl

Ad Hoc*

Ad Hoc krijgt ruimten in beheer van vastgoedeigenaars die leegstandrisico's willen bestrijden. De leegstaande ruimte wordt tijdelijk verhuurt als woon- of werkruimte.

Op dit moment hebben 50 personen een werkruimte bij Ad Hoc in gebruik als atelier. 12 hiervan zijn startende ondernemers.

Een werkruimte bij Ad Hoc kost €110,- per maand, ongeacht het aantal m2. Werkruimten zijn toegankelijk voor iedereen die daar interesse in heeft, er worden geen voorwaarden gesteld aan professionaliteit. Startende ondernemers beschikken over een inschrijving bij de Kamer van Koophandel. Voorwaarde voor huren van een werkruimte bij Ad Hoc is dat er zich geen economische handelingen in het pand voordoen, zoals een galeriehouder die daadwerkelijk kunst verkoopt vanuit het pand.

De opzegtermijn is in principe 14 dagen, maar Ad Hoc streeft ernaar een maand van te voren de gebruikers op de hoogte te stellen.

Ad-hoc heeft een wachtlijst met ruim 40 werkruimtezoekenden. Waarschijnlijk zit er overlap in deze wachtlijst met andere wachtlijsten voor werk-/atelierruimte in Groningen.

Ad Hoc heeft geen contact met HavIK of CareX, omdat deze organisaties werken vanuit een verschillende visie.

** Ad Hoc is niet meegenomen in het onderzoek, omdat het een commerciële organisatie betreft, waarmee de gemeente in het kader van atelierbeleid geen contact onderhoudt. Het is wel een speler in de tijdelijke ateliermarkt.*

Organisatie	Omvang wachtlijst
Minerva	Niet bekend
Het Paleis ¹ , Stichting COB10	15
WEP	5
OKnoordzijde	20
CareX ²	87 (- 12 overlap met HaViK)
HaViK	lijst A: 167 lijst B: 20 lijst C: 39 Intern: 41

3.3 Organogram atelierruimteverdeling Groningen

Ruimtezoekenden kunnen in Groningen langs verschillende wegen een atelierruimte vinden. Zij kunnen hun zoektocht starten via het internet, hun eigen netwerk van vrienden/kennissen en/of collega's, open dagen en via de opleiding.

In het organogram is de route naar een atelierruimte, omvang van de wachtlijst en de gemiddelde wachttijd voor de verschillende organisaties die in de stad Groningen actief zijn in beeld gebracht. Kortom, hoe gaat het in zijn werk als je als ruimtezoekende een atelier wilt huren in Groningen³.

De route van vraag naar aanbod van werkruimte in de stad Groningen is diffuus. Er zijn meerdere wachtlijsten in omloop en organisaties hanteren verschillende procedures bij het werven van nieuwe huurders.

De lengte van de verschillende wachtlijsten varieert. De wachtlijst voor permanente ruimte is het langst en het sterkst georganiseerd. De mutatiegraad van permanente ruimte is echter zeer laag (1-2 ruimten per jaar). Uit de wachtlijst van HVK wordt ook geput voor tijdelijke ruimte, voor bijvoorbeeld WEP en OKnoordzijde.

De wachttijd voor een permanente ruimte bedraagt tot zo'n 15 jaar. Tijdelijke ruimte is langs verschillende wegen te vinden. Tijdelijke ruimte is over het algemeen voor de duur van maximaal 2 jaar beschikbaar.

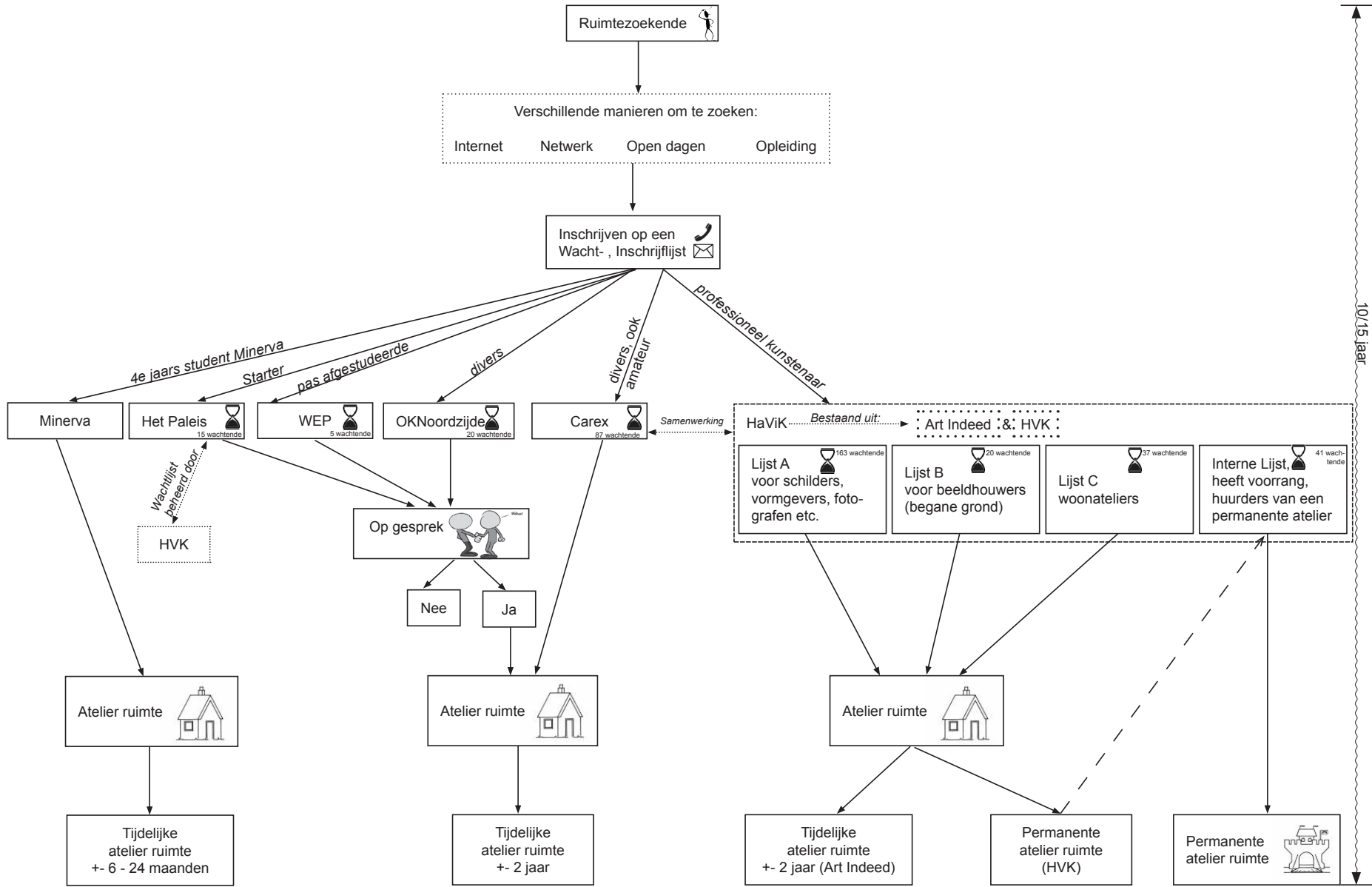
De gemeente Groningen verstrekt geen subsidie aan de atelierorganisaties. De gemeente investeert wel in een werkgroep atelierbeleid en in de fysieke ontwikkeling van atelierruimte.

1 De 28 koopateliers van het Paleis vallen buiten het onderzoek

2 Ateliers aan huis vallen buiten het onderzoek

3 Commerciële partijen zijn niet in dit schema opgenomen.

Organogram: route van ruimtezoekende naar atelier

4 De vraag naar werkruimte

In dit hoofdstuk worden de resultaten weergegeven van de enquête onder huurders van atelierruimte, personen op de verschillende wachtlijsten voor atelierruimte en van interviews en enquêtes afgenomen bij studenten van Academie Minerva.

4.1 Huurders

Ruim 40% van de huidige huurders van atelierruimte heeft zijn/haar ruimte gevonden via een wachtlijst voor atelierruimte in Groningen. Ruim een kwart heeft ruimte gevonden via vrienden of kennissen. Het informele circuit is klaarblijkelijk wel degelijk van belang. Dat dit belangrijk is blijkt ook uit eerder onderzoek naar vraag naar atelierruimte in Amsterdam¹.

Meer dan de helft van de huurders heeft de huidige atelierruimte binnen 0-6 maanden gevonden. Nog eens 13% heeft binnen het jaar een atelierruimte gevonden. Binnen deze korte termijn wordt vooral tijdelijke ruimte gevonden. Een flink percentage heeft vijf jaar of langer gewacht tot de huidige atelierruimte kon worden betrokken, 14%.

De kosten voor een atelierruimte (kale huur) lopen uiteen van 0 tot 450 euro per maand.

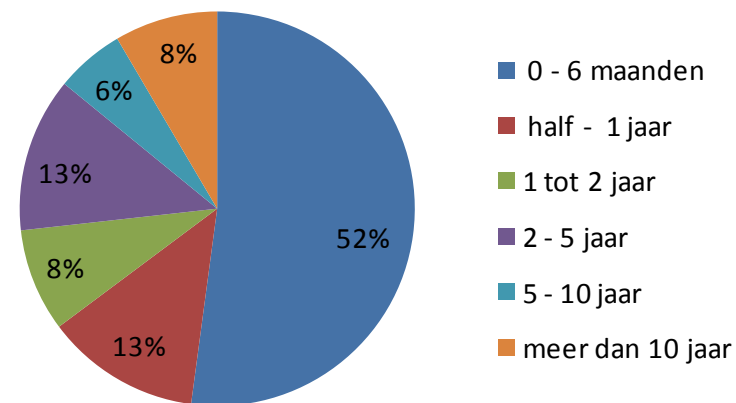
Ruim 60% van de huurders betaalt een huur van onder de 150 euro per maand. De rest betaalt meer, waarvan 10% meer dan 300 euro per maand.

Vrijwel iedereen (98% !) vindt de huur die hij/zij betaalt redelijk. De hoogte van de huur is geen knelpunt in Groningen. Uit navraag naar de kosten van atelierruimte onder de verhuurorganisaties in Groningen blijkt dan ook dat deze onder het landelijke prijspeil ligt.

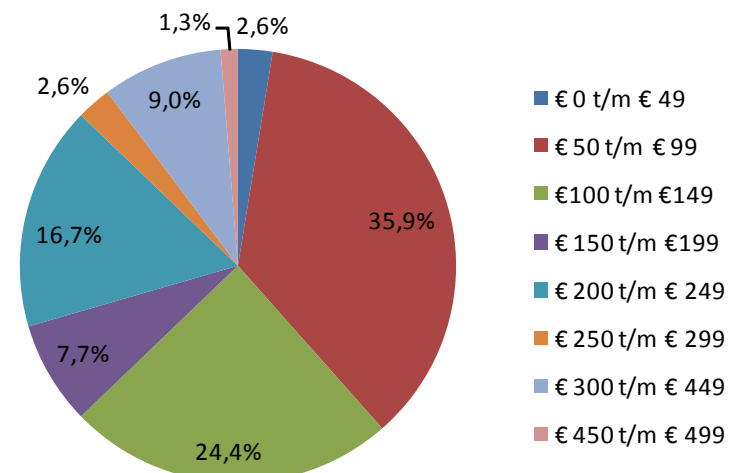
¹ Monitor Broedplaatsen Amsterdam, DSP-groep (2009)

Huurders

Hoe lang gezocht naar atelierruimte

Huur atelierruimte

Ruim 80% is tevreden met de huidige werkruimte.

Men heeft de huidige ruimte uiteindelijk vooral gehuurd via HaViK (37%) of via CareX (35%), 6% huurt via WEP, 8% via OKNoordzijde.

De duur van de huurperiode loopt uiteen van een paar maanden tot 25 jaar, de gemiddelde duur is 6 jaar.

Verwachte duur huurperiode huidige werkruimte

Ruim de helft van de huurders verwacht voor zeker meer dan 5 jaar in de huidige werkruimte te kunnen en willen blijven werken. De rest voorziet korter van de huidige ruimte gebruik te maken, waarvan 15% tot 1 jaar.

Hoewel huurders de huur die zij betalen redelijk vinden en over het algemeen tevreden zijn met de atelierruimte, is toch 30% (n=24) op zoek naar andere werkruimte. Voor de meesten is de reden om te willen verkassen de wens naar een permanente ruimte. Driekwart van hen zoekt een volgende atelierruimte weer in de stad Groningen.

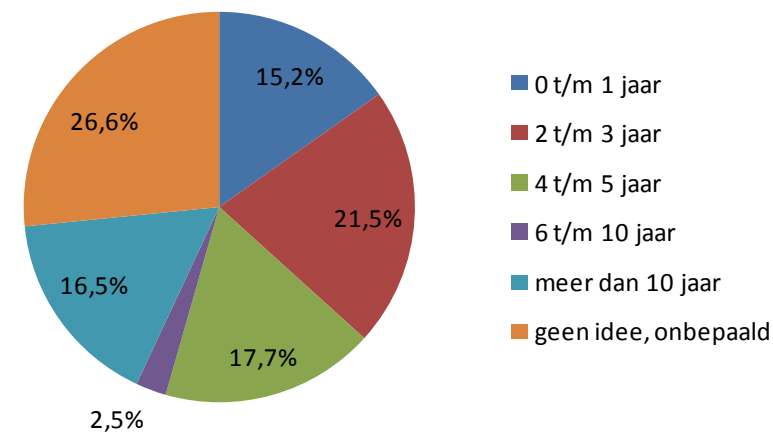
Het percentage huurders dat op een wachtlijst staat ingeschreven is hoger (46%) dan het percentage dat daadwerkelijk op dit moment op zoek is naar een andere werkruimte.

Citaat huurder:

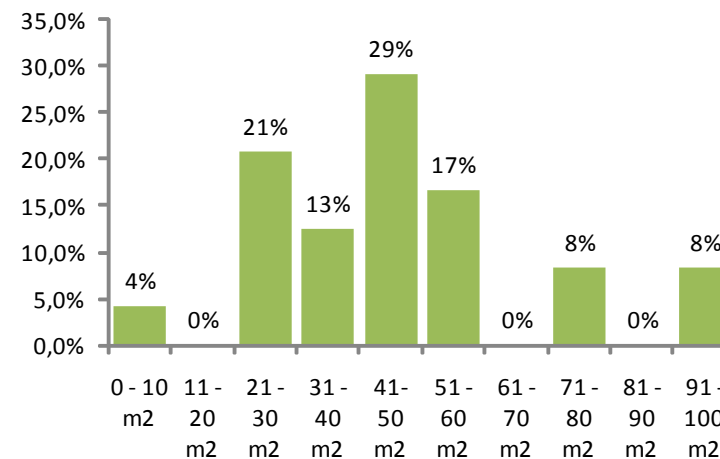
'Ik ben zeer blij met bureau CareX, die het in vele opzichten mogelijk heeft gemaakt om een beroepspraktijk op te bouwen, maar ook om financieel eens een slecht jaar te draaien en toch een werkruimte te kunnen behouden. Door de extreem lage huurprijs heb ik altijd financiële ruimte blijven houden om te experimenteren en voor een laag inkomen te produceren.'

Huurders

Verwachte duur huur

wens oppervlakte atelierruimte

4.2 Wachtenden

De naast staande cirkeldiagram geeft aan bij welke organisatie respondenten staan ingeschreven op een wachtlijst.

De meeste respondenten staan ingeschreven bij HVK/Art Indeed (75%), daarna volgt de wachtlijst van CareX (43%). De gemiddelde wachttijd loopt uiteen tussen 10-15 jaar gemiddeld bij HVK voor permanente ruimte en circa een jaar voor CareX voor tijdelijk beschikbare ruimte.

De leeftijd van mensen op de verschillende wachtlijsten loopt uiteen van 21 tot 70 jaar.

Van de wachtenden huurt 60% (76 personen) op dit moment al een werkruimte.

44% van de wachtenden huurt zijn/haar huidige ruimte kort, namelijk sinds 2009. Ruim 10% huurt nog korter, sinds 2010. De rest huurt de huidige werkruimte langer, oplopend tot 18 jaar.

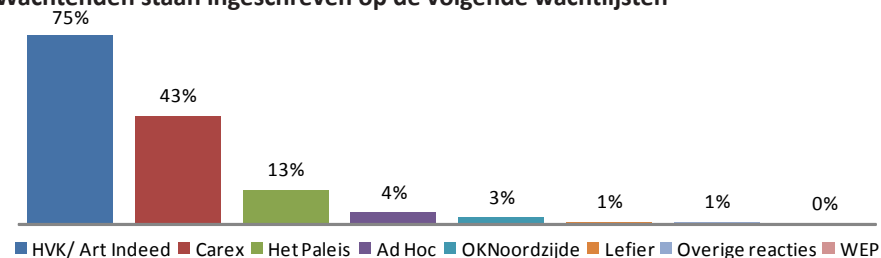
40% van de 119 wachtenden heeft op dit moment geen werkruimte.

Ruimtezoekende: 'Ik heb me ooit, in 1986, ingeschreven bij HVK. Na een jaar of 14 zonder resultaat heb ik mijn inschrijving niet meer verlengd. De ateliers op de meest gewilde locaties, de panden in het centrum, komen nooit of slecht zelden beschikbaar.'

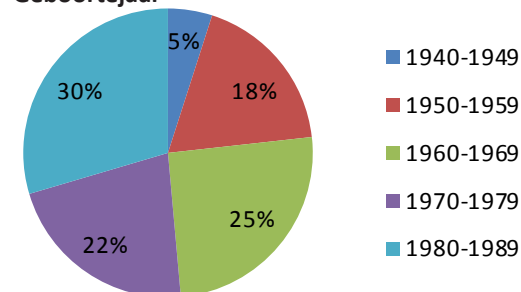
Ruimtezoekende: 'Ik vind het leuk dat er plekken zijn als Het Paleis of WEP waar je als beginnend kunstenaar terecht kan. Het is een goede manier om de basis van je kunstnetwerk te leggen, wat erg belangrijk is in de sector.'

Wachtenden

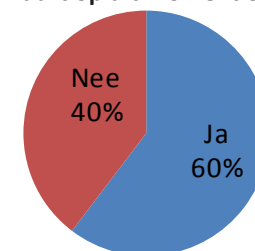
Wachtenden staan ingeschreven op de volgende wachtlijsten

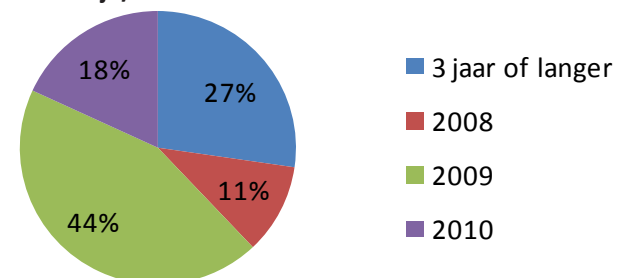
Geboortjaar

Huurt op dit moment een werkruimte

Huurt zijn/haar werkruimte sinds

4.3 Studenten

In totaal hebben 36 studenten de enquête ingevuld. Met 10 van hen is een meer uitgebreid face-to-face gesprek gevoerd.

Leeftijd en discipline

Vrijwel alle studenten zijn tussen de 21 en 30 jaar. De gemiddelde leeftijd van de bevroagde studenten is 24. Bijna 90% van de bevroagde studenten houdt zich bezig met beeldende kunst, 25% doet fotografie, film en video. Een deel van de studenten werkt multidisciplinair en combineert zijn of haar opleiding met schrijven, muziek of vormgeving.

Huidige werkruimte

Een derde van de bevroagde studenten heeft een werkruimte. Bijna 60% heeft een werkruimte tot 30m². Bijna een kwart van hen (n=3) heeft een werkruimte van 100m² of meer¹.

Toekomstige vestigingsplaats

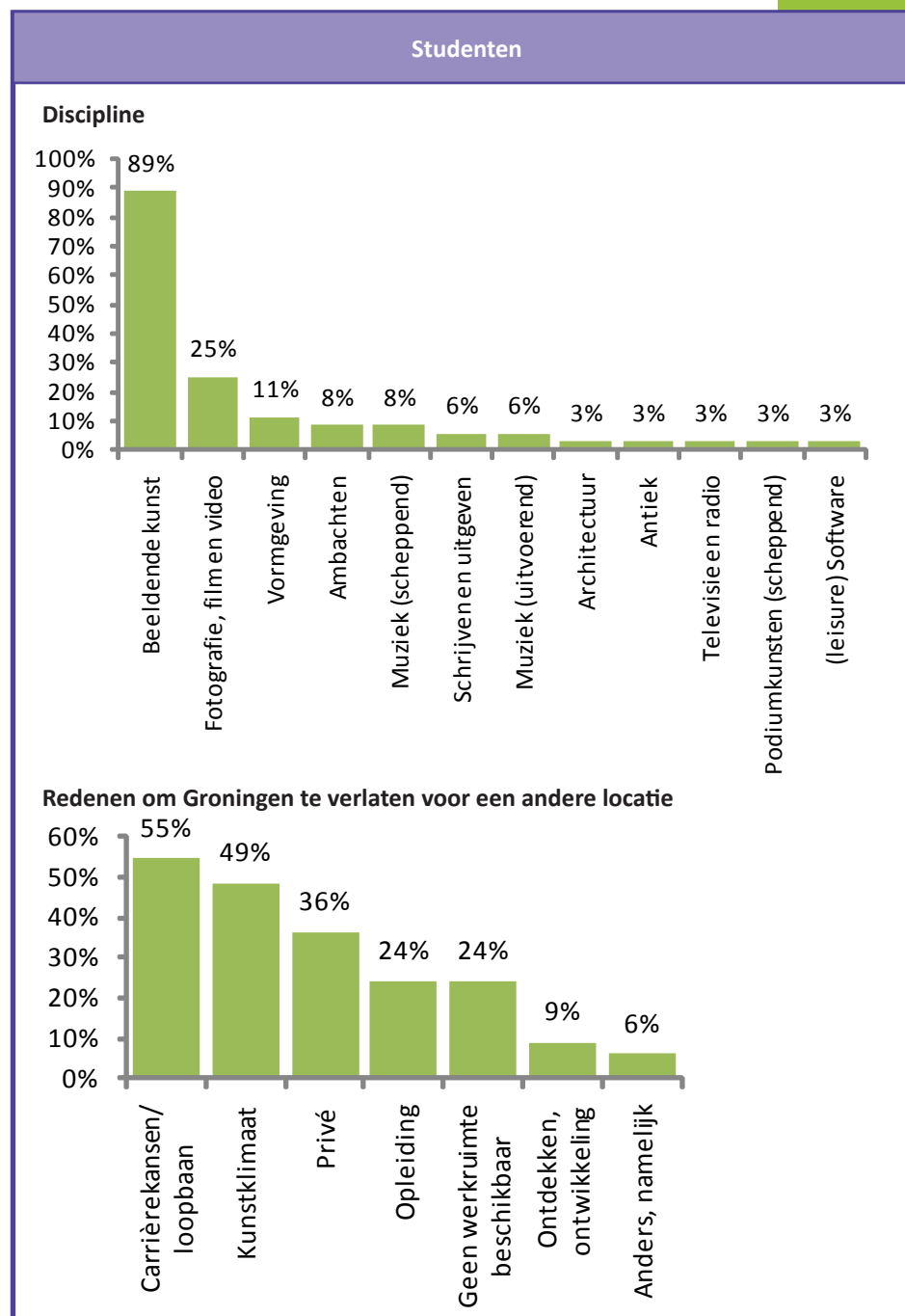
Ruim 60% (n=33) van de studenten weet nog niet waar hij/zij zich wil vestigen na afloop van de studie. Circa 20% is van plan naar het buitenland te gaan. Anderen kiezen voor Amsterdam of Rotterdam (elk 9%). Ook Zwolle, Utrecht, Leeuwarden en Bergen (Alkmaar) worden genoemd.

Redenen om Groningen te verruilen voor een andere locatie zijn carrièrekansen/loopbaan (55%). Opvallend is dat een kwart van de studenten ervoor kiest om uit Groningen weg te gaan omdat er geen werkruimte beschikbaar is.

Zoektocht naar werkruimte

Veel studenten zien zichzelf wel werken in een eigen ruimte, maar bij voorkeur met andere mensen in een pand. De meerwaarde van samenwerken en netwerken werd veel genoemd.

¹ De vraag naar de m² prijs per maand van de huidige werkruimte is door de respondenten niet eenduidig ingevuld. Op basis van de antwoorden kunnen geen uitspraken worden gedaan

*Citaat 3e jaars, Beeldende kunst en Ambachten, vrouw, 1989
 'Ik geloof wel in broedplaatsen. Daardoor kom je sneller in contact met andere kunstenaars. Dat is goed voor je netwerk en de kennisuitwisseling. Als kunstenaar is het belangrijk om je eigen plek te hebben, maar dan wel met 1 gezamenlijke ruimte voor het contact met elkaar.'*

Ruim tweederde van de ondervraagde studenten is niet ingeschreven op een wachtlijst. De rest staat ingeschreven bij CareX, HVK/Art Indeed, Adhoc of bij Academie Minerva zelf.

De studenten zijn over het algemeen wel bekend met de bestaande organisaties die werkruimten aanbieden, maar oordelen niet altijd positief. Studenten zetten bijvoorbeeld vraagtekens bij de werking van het wachtlijstensysteem van HaViK (lang!) en andere mogelijke opties, zoals CareX (onduidelijk!) en Adhoc (ongunstige voorwaarden!). Als belangrijkste problemen noemen de studenten het gebrek aan doorstroom en de betaalbaarheid van werkruimte.

*Citaat 3e jaars, Beeldende kunst, man, 1990
 'Broedplaatsen zijn mooie plekken. De kracht zit hem in het samenwerken. Je kan zo communiceren met anderen en toch zelf je eigen plek hebben.'*

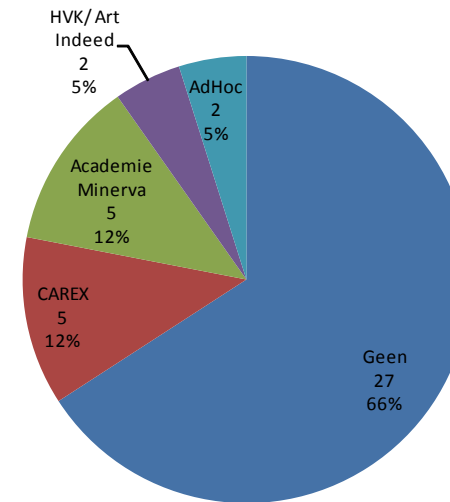
Van de bevroagde studenten zoekt 60% een ruimte tussen de 11m2 en 20 m2. Iets meer dan 10% zoekt een kleinere ruimte. De rest zoekt een grotere werkruimte.

Wat mag een ruimte kosten volgens studenten?

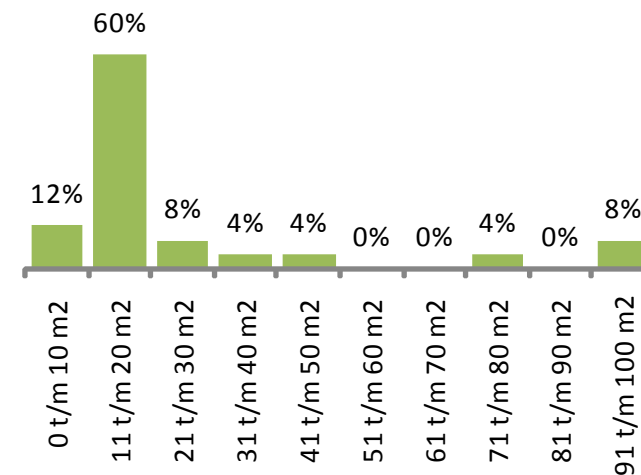
Iets meer dan de helft van de bevroagde studenten wil maximaal €100,- per maand betalen. Ruim 40% wil of kan meer betalen: tussen de €100 en €200.

Studenten

Ingeschreven op wachtlijst

Naar hoeveel m2 minimaal op zoek

5 Vergelijking van uitkomsten in 2003 en 2010

5.1 Uitkomsten 2003

In 2003 is in opdracht van de provincie Groningen onderzoek¹ gedaan naar de behoefte aan ateliers en aanvullende voorzieningen in de stad Groningen. Destijds was er, net als nu, behoefte aan cijferonderbouwing van het veronderstelde tekort aan atelierruimten en van het (te formuleren) atelierbeleid. In dit hoofdstuk geven we de belangrijkste conclusies van het onderzoek uit 2003 weer, en vergelijken we deze uitkomsten met die van het onderzoek in 2010.

Aantal kunstenaars

Uitkomsten 2003	Uitkomsten 2010
Groningen telt in 2003 naar schatting 700 a 800 professioneel werkzame kunstenaars en vormgevers. De kunstenaarspopulatie is vergeleken met de landelijke situatie relatief jong. Opvallend is de grote groep starters, 25% is korter dan zes jaar werkzaam.	Het aantal kunstenaars en vormgevers in Groningen is naar schatting stabiel gebleven sinds 2003. Er is geen aanleiding om aan te nemen dat het aantal opvallend gestegen of gedaald sinds die tijd. Het aandeel starters (met 0-5 jaar werkervaring is groter dan in 2003, namelijk 41% onder ruimtezoekenden en 27% onder de huidige huurders van atelierruimte.

¹ Atelier op maat. Behoeftte aan ateliers en aanvullende voorzieningen in Groningen. Marga Slomp (2003). Onderzoek in opdracht van de provincie Groningen. De aanpak van dit onderzoek is niet op alle punten gelijk aan het huidige onderzoek naar de behoefte aan atelierbeleid. De enquête uit 2003 is op onderdelen uitgebreider dan die in 2010. In het huidige onderzoek wordt dieper ingegaan op de locatie van atelierruimte en op de organisatie van werkruimteverdeling.

Kenmerken

Uitkomsten 2003	Uitkomsten 2010
Ruim 60% van de respondenten heeft een inkomen onder bijstandsniveau.	Dit beeld is niet gewijzigd sinds 2003.
Een vijfde van de respondenten maakt gebruik van de WWIK. 40% heeft een andere baan naast de artistieke werkzaamheden.	Enquête: Het percentage kunstenaars dat gebruik maakt van de WWIK is lager dan in 2003; 13% van de huurders en 17% van de wachtenden maken gebruik van deze regeling. Gegevens gemeente Groningen: 172/750 = ca.23%, d.w.z. vergelijkbaar met de situatie in 2003.
Beeldende kunst is duidelijk de overheersende discipline in Groningen, gevolgd door fotografie. Veel kunstenaars werken multidisciplinair.	Beeldende kunst is nog altijd duidelijk de overheersende discipline in Groningen, gevolgd door fotografie. Ook werken nog altijd veel kunstenaars multidisciplinair.

Atelierruimte: aanbod en zoektocht

Uitkomsten 2003	Uitkomsten 2010
HVK, CareX en woningbouwcorporaties verhuren ateliers. In 2003 zijn er 87 permanente ateliers, 24 atelierwoningen en -volgens een voorzichtige schatting- 64 tijdelijke ateliers. Dit betekent dat er in totaal 174 ateliers worden verhuurd. Daarnaast zijn er 24 permanente ateliers aan de Papiermolenlaan. Die worden zonder tussenkomst van de HVK deels door kunstenaars, deels door architecten en grafisch ontwerpers gehuurd. De ateliers zijn in de jaren negentig gebouwd in opdracht van de gemeente, maar de huur was voor veel kunstenaars te hoog.	Sinds 2003 zijn er naast HVK, CareX en woningbouwcorporaties atelierorganisaties bijgekomen. Nieuwe organisaties zijn WEP, Het Paleis en COB10 en Art Indeed (deze laatste organisatie werkt samen met HVK als HaViK). Er zijn 28 koopateliers in Het Paleis bijgekomen, die tegen een betaalbare prijs zijn verkocht aan kunstenaars, onder voorwaarde dat bij eventuele verkoop de bestemming als (betaalbaar) atelier gewaarborgd blijft. Daarnaast zijn er 24 starterateliers bijgekomen, waar starters maximaal twee jaar kunnen huren, zodat doorstroom gewaarborgd blijft: de ateliers zijn permanent, de huur niet. Het aantal tijdelijke atelierruimten is toegenomen. Anno 2010 worden er in totaal 239 (exclusief de 40 ateliers van Academie Minerva, die alleen zijn bestemd voor studenten van de Academie) ateliers verhuurd.
Huurders betalen bij CareX €45,- per maand, bij HVK €114,- voor zo'n 40m2. Een oppervlakte tussen de 21-40m2 voor een atelier komt het meeste voor.	Huurders betaalden bij CareX in 2003 €45,- per maand en in 2010 €60,- euro. Bij HVK €125,- voor zo'n 40m2 voor een permanente ruimte. bij LoodsZZ7 is de huurprijs excl. €40,- per maand voor zo'n 40 m2.
Ruim een kwart vindt het atelier via het persoonlijk netwerk.	Rond de 40% heeft het atelier via het persoonlijk netwerk gevonden.

Oordeel kunstenaars

Uitkomsten 2003	Uitkomsten 2010
Kunstenaars zijn ontevreden over de voorzieningen op het gebied van ateliers en werkruimten. Zij geven gemiddeld het cijfer 4,5 voor aanbod, informatieverstrekking en bemiddeling. Kunstenaars hebben behoefte aan voorzieningen waar niet alleen ateliers, maar ook andere culturele functies te vinden zijn.	De respondenten zijn in 2010 over het algemeen tevreden met de werkruimte die zij huren en de huurprijs die zij daarvoor neerleggen. Het kunstklimaat van de stad Groningen geeft men een 7.
Men ervaart een groot tekort aan ateliers. Ruim 13% heeft geen atelier en 28% is op zoek. Betaalbaarheid is een belangrijk criterium. Ruim de helft wil maximaal €113,- per maand betalen. Als een geschikt atelier niet gevonden kan worden, ziet een kwart dat als aanleiding om Groningen te verlaten.	Van de personen op de verschillende wachtlijsten heeft in 2010 40% nog geen werkruimte, oftewel 23% van het totaal aantal respondenten.
De wachtlijst van HVK telt 80 personen. Er zijn slechts enkele mutaties per jaar. De lange wachttijd levert veel ontevredenheid. De wachtlijst van CareX telt 51 personen. CareX heeft te weinig geschikte ruimten ter beschikking. CareX en HVK hebben sinds kort contact met elkaar."	De antwoorden in 2010 geven aanleiding tot een positiever beeld van de situatie dan die in 2003. Omdat niet precies dezelfde vragen zijn gesteld, zijn de resultaten niet 1-op-1 vergelijkbaar.
Respondenten vinden dat de gemeente te weinig beleid voert.	

6 Benchmark atelierbeleid

Door het uitvoeren van een benchmark kunnen wij het atelierbeleid van de stad Groningen vergelijken met dat in een aantal andere steden. We selecteerden steden waar, net als in Groningen, een kunstacademie gevestigd is en een historisch centrum of waar we vermoedden dat de ateliersituatie vergelijkbare kenmerken heeft of had. Op basis hiervan kozen wij voor de gemeenten Arnhem, Maastricht en Utrecht. Arnhem en Maastricht lenen zich voor een vergelijking met Groningen vanwege hun omvang en excentrische ligging in Nederland. In de stad Utrecht wonen en werken relatief veel kunstenaars/creatieven. Deze stad ligt centraal in de provincie en is groter dan de stad Groningen, maar heeft weer niet de schaal van Rotterdam of Amsterdam.

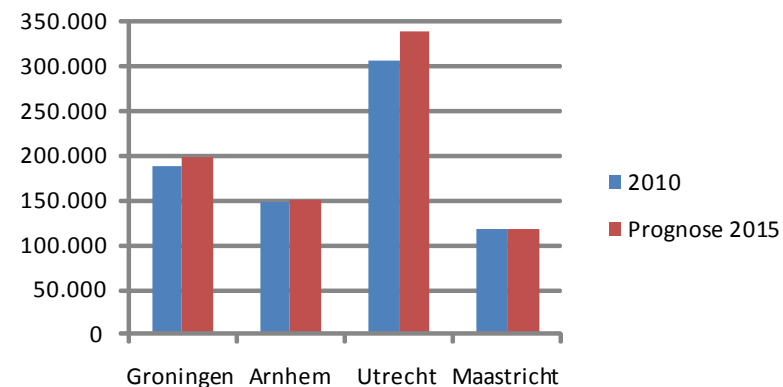
In dit hoofdstuk presenteren wij de belangrijkste uitkomsten van de benchmark. Deze geven inzicht in de vergelijking op de organisatie- en beleidscontext van atelierbeleid, wachtlijsten, subsidiestromen, samenstelling atelierbestand en vierkante meter prijzen.

6.1 Algemene gegevens gemeenten

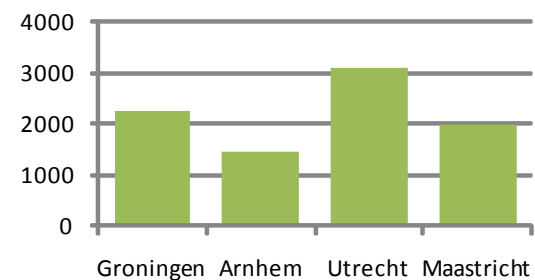
We beginnen de benchmark met een paar algemene gegevens van de vier gemeenten:

Gemeente	Aantal inwoners 2010	Prognose aantal inwoners 2015	opp. totaal km2
Groningen	190.000	198.085	83,72
Arnhem	147.018	149.917	101,53
Utrecht	307.081	338.476	99,32
Maastricht	118.533	117.191	60,06

Aantal inwoners

Inwoners/km2

6.2 Atelierorganisaties

De afstemming van de vraag naar werkruimte en het aanbod kan op in een gemeente op verschillende manieren georganiseerd worden. Ateliercomplexen kunnen de beschikbare werkruimten open stellen voor intekening of er kunnen een of meer wachtlijsten bestaan bij atelierorganisaties en bij bijvoorbeeld woningcorporaties.

Een gemeente kan het beheer van de werkruimten onderbrengen bij een stichting en daar bijvoorbeeld ook de ontwikkeling van nieuwe werkruimten onder brengen.

Zoals we zagen in hoofdstuk 3 kent de gemeente Groningen een gemengd model van wachtlijsten en intekening. Groningen heeft ook verschillende organisatievormen en elke organisatie pakt ook uiteenlopende taken op in verhuur, beheer en ontwikkeling.

Gemeente	Arnhem
Organisatie:	Stichting Atelierbeheer SLAK
Doel:	Het tegen betaalbare huren beschikbaar stellen van atelierruimte aan kunstenaars.
Ambities:	Consolidatie van het aantal tijdelijke (woon) werkruimten, een jaarlijkse groei van 10 tot 20 procent van permanente (woon-)werkruimten en een jaarlijkse groei van het aantal tijdelijke en permanente ontmoeting- en presentatieruimten.
Overig:	De stichting is georganiseerd naar een Raad van Toezicht model. De Raad bestaat uit een voorzitter en acht leden waarvan drie leden professioneel kunstenaars zijn. Slak werkt met 11 betaalde krachten die gezamenlijk ruim 6 fte invullen.

Gemeente	Utrecht	
Organisaties:	<ul style="list-style-type: none"> • SWK Kunsthuisvesting Utrecht • Sophies Kunstprojecten 	
Doel:	SWK	professionele kunstenaars, kunstinstellingen en bedrijven in de creatieve sector een betaalbaar onderkomen in de gemeente Utrecht te bieden.
	Sophies Kunstprojecten	het ondersteunen van professionele kunstenaars met ruimte en gelegenheid kunst te maken. Bij Sophies Kunstprojecten kan iedereen terecht die een werkruimte of atelier wil huren.
Organisatie:	SWK	De organisatie heeft een directeur en vijf parttime medewerkers in dienst (totaal 3,8 fte)
	Sophies Kunstprojecten	Sophies Kunstprojecten is de overkoepelende naam voor drie samenwerkende stichtingen: Stichting Sophia, waarin het pandbeheer is ondergebracht, stichting Sophie's Palace, van waaruit de organisatie van projecten wordt gecoördineerd, en Stichting PAN (Professioneel Ateliervershuur Nederland), die BTW-plichtige panden beheert.
Overig:	In samenwerking met de gemeente Utrecht is SWK Kunsthuisvesting een zelfstandige ontwikkelaar van cultureel vastgoed. Dat betreft zowel nieuwbouwprojecten als de herontwikkeling van bestaande gebouwen. Bijzonder is dat SWK Kunsthuisvesting zowel adviseert en haalbaarheidsonderzoeken verricht in opdracht van de gemeente en daarnaast voor eigen risico ontwikkelt, bouwt, beheert, verhuurt en garant staat voor de exploitatie.	

Gemeente	Maastricht
Organisatie:	De Stichting Ateliers Maastricht (SAM)
Doel:	Het voorzien in betaalbare werkruimte voor professionele kunstenaars in Maastricht e.o. Alle kunstdisciplines, maar de meeste huurders zijn beeldend kunstenaar
Organisatie	Drie betaalde krachten, een coördinator voor 28 uur, een medewerker bureau en verhuur voor 18 uur en een technisch beheerder voor 12 uur per week
Overig:	Voert in opdracht van de gemeente Maastricht het gemeentelijk atelierbeleid uit.

6.3 Gemeentelijk Beleid, doelstellingen en subsidie

De meeste grotere gemeenten in Nederland en zeker die gemeenten waar een kunstacademie gevestigd is voeren atelierbeleid uit. Het atelierbeleid vormt vaak onderdeel van het kunst en cultuur beleid (beeldende kunst). Dat maakt het in de praktijk soms lastig om de brug te slaan tussen de behoefte aan werkruimte in de creatieve sector en de gemeentelijke afdelingen die verantwoordelijk zijn voor vastgoed, vrijkomende panden, economisch beleid en bijvoorbeeld ook de woningcorporaties.

Gemeente	Groningen
Atelierbeleid	De gemeente Groningen heeft een rol bij het verwerven van voldoende werkruimte voor kunstenaars. De afgelopen jaren zijn 24 startersateliers ondersteund. Groningen investeert in de ontwikkeling van (starters) ateliers en reserveert daar middelen voor. Om de mogelijkheden om te investeren in in werk – productieruimte beter te kunnen benutten, is een krachtige impuls voor de organisatie van de uitvoering van het atelierbeleid nodig. Groningen wil het beleid effectiever en efficiënter uitvoeren. De gemeente Groningen wil in de ontwikkeling van sommige gebieden zoals het Ebbingekwartier creatieve economie leidend laten zijn

Gemeente	Arnhem
Algemeen kunst en cultuur	<p>Een sterke en goed gepositioneerde creatieve economie die bijdraagt aan het leefklimaat, het welbevinden, het imago, de sociale cohesie en de sociaaleconomische structuur van de stad. Binnen de creatieve economie is een samenhangende keten te onderscheiden van cruciale, elkaar aanvullende en versterkende functies: kennis / inspiratie, productie / transactie en presentatie / interactie.</p> <p>Beleidsvisie beeldende kunst en vormgeving:</p> <ul style="list-style-type: none"> • beeldende kunst en vormgeving maken integraal onderdeel uit van de creatieve economie; • beeldende kunst en vormgeving kunnen bijdragen aan de bewustwording, de ontwikkeling, de creativiteit en de verbeeldingskracht van het individu; • waar de beeldende kunst een reflectie van of een reactie op ideeën, emoties, mensen en maatschappij kan zijn, kan vormgeving juist een extra laag en unieke meerwaarde toevoegen aan (delen van) de leefomgeving en de beleving daarvan.
Atelierbeleid	<p>Het scheppen van voorwaarden voor meer fysieke ruimte en het in stand houden van een substantieel aanbod van ruimten. Intern positioneert de gemeente het atelierbeleid in een van de gemeentelijke stadsprogramma's. Dit om het organisatiebrede karakter te onderstrepen en discussie over prioriteiten al aan de voorkant te beslechten. Onder de vlag van dat stadsprogramma is een projectorganisatie (taskforce) actief, die verantwoordelijk is voor het realiseren van de ambities op het gebied van het atelierbeleid. Die taskforce bestaat uit vertegenwoordigers van gemeentelijke afdelingen, woningcorporaties en atelierbeheer.</p> <p>Extern staat de kennis en capaciteit van Stichting Atelierbeheer SLAK centraal.</p> <p><i>Beoogde resultaten:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • organisatie en aanbod van tijdelijke en permanente werkruimten, woonwerkruimten, presentatieruimten en ontmoetingsruimten of een combinatie daarvan voor beeldend kunstenaars, vormgevers, andere kunst disciplines en overige creatieve ondernemers en initiatieven binnen de gemeente Arnhem; • ontwikkeling en begeleiding van projecten die concreet bijdragen aan het eerstgenoemde; • bemiddeling tussen vraag en aanbod op het gebied van het eerstgenoemde; • stabilisatie van het aantal tijdelijke werkruimten op een niveau van circa 400 eenheden ; • Groei van het aantal permanente werkruimten naar een niveau van circa 300 eenheden, waarvan 150 woonwerkruimten en 150 werkruimten (meerjaren prestatie, periode 2010-2012) ; • clustering van een deel van die permanente werk en woon-werkruimten in creatieve milieus(meerjaren prestatie, periode 2010-2012).

Gemeente	Utrecht
Algemeen kunst en cultuur	Utrecht heeft de ambitie om in 2018 Culturele Hoofdstad van Europa te worden. Dat betekent een aantal jaren stevig investeren in kunstenaars, kunstinstellingen, divers publiek van binnen en buiten de stad, goede cultuuraccommodaties, architectonisch interessante gebouwen, prettige openbare ruimte, goede hotels, bereikbaarheid, gevarieerde horeca, lokale en internationale netwerken en bekendheid over de grenzen. Op het gebied van de creatieve economie overheerst het beeld van Utrecht als studentenstad, een beeld dat Utrecht ook in de toekomst willen koesteren. Maar Utrecht wil daarnaast een aantrekkelijke vestigingslocatie blijven voor allerlei cultuurmakers en kenniswerkers.
Atelierbeleid	De stad kenmerkt zich door een bloeiend productieklimaat, dat makers in uiteenlopende disciplines (professioneel en amateur, aankomend en gearriveerd) aan de stad bindt en ze inspireert tot kwalitatief hoogstaande producties en projecten. <i>Prestatiedoelstelling: Broedplaatsen</i> Faciliteren van huisvesting en werkruimten ten behoeve van Utrechtse makers. Dat doet Utrecht onder andere door: <ul style="list-style-type: none"> • Het aanwijzen van creatieve zones in gebiedsontwikkeling (Rotsoord bv). • De bouw van atelierwoningen in diverse wijken in de stad waaronder dertig atelierwoningen in Leidsche Rijn.

Gemeente	Maastricht
Algemeen kunst en cultuur	Voortbouwend op de rijke culturele infrastructuur die er al is, wil Maastricht de mogelijkheden vergroten om in de stad culturele carrières te maken (van opleiding, broedplaats tot en met grote culturele instellingen).
Atelierbeleid	<ul style="list-style-type: none"> • Versterken fysieke infrastructuur. • Maastricht wil de achterstanden in de huisvesting van met name de professionele culturele gezelschappen in de stad versneld opheffen. Daarnaast zet de stad in op de komst van het nieuwe cultuurcluster in Belvédère (Timmerfabriek). Een plek waar veel bezoekers komen, artistieke samenwerking ontstaat, veel interacties plaatsvinden en culturele carrières ontstaan.

6.3.1 Gemeentelijk budget voor atelierbeleid en subsidie aan de atelierorganisatie

De gemeente Groningen heeft van 2009 tot en met 2012 elk jaar een budget van €100.000 beschikbaar voor atelierbeleid. In 2009 hoogde de gemeente dat budget op met budget uit eerdere jaren tot €215.000. Het gemeentelijk budget wordt besteed aan het realiseren en verbeteren van atelierruimte (fysieke investeringen). De gemeente verleent geen subsidie aan atelierorganisaties zoals in de andere drie gemeenten wel gebeurt.

De gemeenten Arnhem, Utrecht en Maastricht subsidiëren de atelierorganisatie waar de afstemming tussen vraag en aanbod ondergebracht is. De ene keer is die subsidie bestemd voor de organisatie, de andere keer is de subsidie ook bedoeld voor de ontwikkeling en inrichting van nieuwe werkruimten.

Gemeente	Subsidie	Toelichting
Groningen	€ 100.000	Fysieke investeringen atelierruimten. Geen subsidie atelierorganisaties ¹ .
Arnhem	€ 237.507	Het budget is voor de organisatiekosten en personeelskosten, kantoorkosten en kapitaallasten van leningen en wordt gebruikt om panden aan te kopen (SLAK). Voor elk pand moet in principe de exploitatie neutraal zijn en door de huurders worden opgebracht
Utrecht	€160.900 (SWK) €40.986 (Sophia) ----- + €201.886	Dit betreft structurele subsidies. Daarnaast doet de gemeente Utrecht eenmalige investeringen (projectsubsidies), gekoppeld aan een pand. Deze projectsubsidies leveren een bijdrage aan het onrendabele deel van de huurprijs.
Maastricht	€88.000 (subsidie) €125.000 (uitbreiding atelierbestand) ----- + €213.000	De subsidie van € 88.000 dient samen met de overige inkomsten van SAM voor de dekking van de organisatiekosten (de personeelskosten, een aantal kantoor- en algemene kosten, kosten klein onderhoud en inrichting van de ateliers). Voor de uitbreiding van het atelierbestand heeft de gemeente Maastricht een bedrag ad € 125.000 (rente en afschrijving) per jaar gereserveerd.

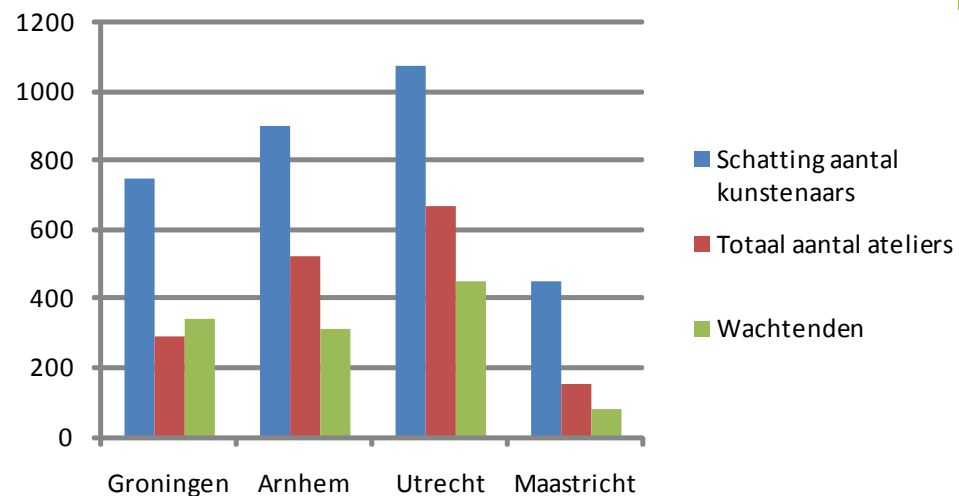
¹ Dit is exclusief een bijdrage van Sozawe ter compensatie van een eerdere ID – baan bij HaViK en de provinciale bijdragen aan creatieve werkruimten in de gemeente Groningen.

6.4 Aantallen: kunstenaars, wachtenden en ateliers

We wilden ook graag weten hoeveel kunstenaars er in de gemeenten woonden en werkten. Dat weten we echter alleen op basis van schattingen (zie hoofdstuk 2.1).

Gemeenten	Aantal inwoners 2010	Subsidie	subsidie/inwoner
Groningen	190.000	€ 100.000	€ 0.53
Arnhem	147.018	€ 237.507	€ 1.62
Utrecht	307.081	€ 201.886	€ 0.66
Maastricht	118.533	€88.000 €125.000 (voor uitbreiding atelierbestand) -----+ €213.000	€ 1.80

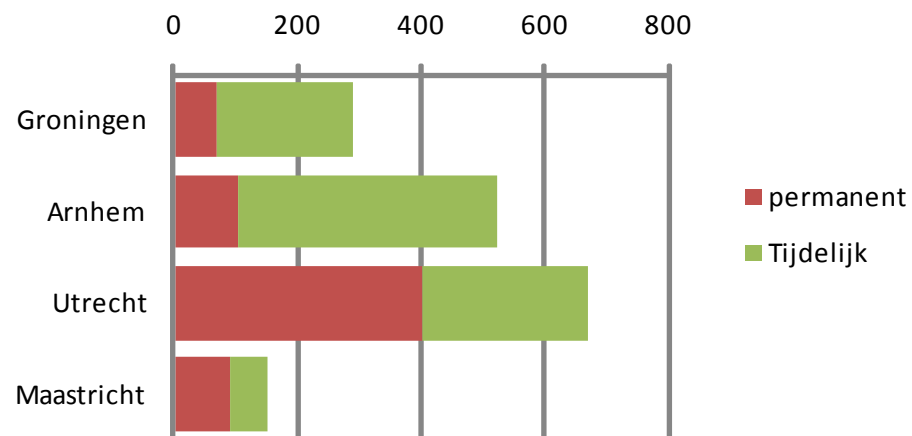
Gemeenten	Schatting aantal kunstenaars	Totaal aantal ateliers	Wachtenden
Groningen	750	291	± 340
Arnhem	900	524 ¹	310 ²
Utrecht	1200 - 950	± 670 ³	±450 ⁴
Maastricht	450	150	81 ⁵

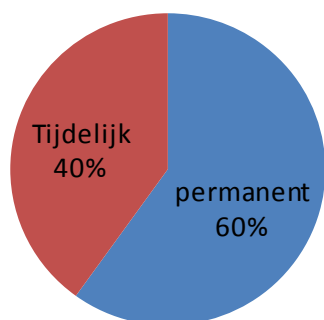
1 waarvan 415 ateliers en 109 atelier woningen (op 16 januari 2009)
 2 298 Arnhemse kandidaten en 12 niet Arnhemse kandidaten (jan 2009)
 3 670 is een schatting. SWK heeft 200 permanente- en 70 tijdelijke ateliers. Sophies Kunstprojecten heeft bijna 200 tijdelijke- en 200 (semi)permanente ateliers.
 4 Bron: Ruimte voor kunstenaars, LOA, 2008
 5 Juni 2010

6.5 Tijdelijke en permante ateliers

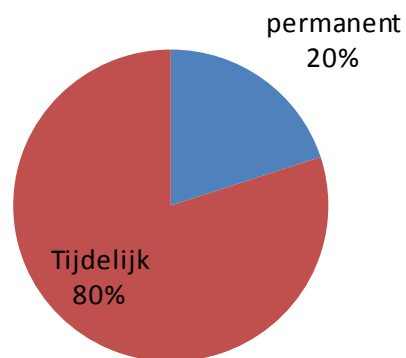
Gemeenten en andere organisaties voorzien vaak in een atelierbehoefte door tijdelijk vrijkomende panden ter beschikking te stellen. Deze inzet maakt dat veel creatieven een werkplek hebben die ook relatief goedkoper is. Toch wensen de meeste creatieven een permanente plek. Tijdelijke plekken vergroten de onzekerheid en zijn niet altijd even representatief. Utrecht en Maastricht hebben relatief de meeste permanente ruimte. Groningen en Arnhem veel meer tijdelijk. In Arnhem is het realiseren van permanente ruimte doel van beleid. Met de nota creatieve milieus zette de gemeente, samen met partners, een inhaalslag in. Arnhem streeft naar 700 ateliers waarvan 300 permanent (23%).

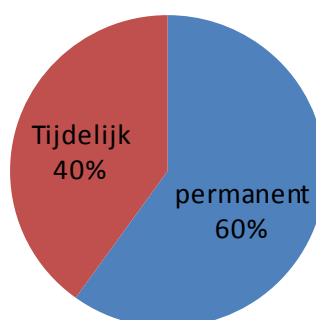
Maastricht

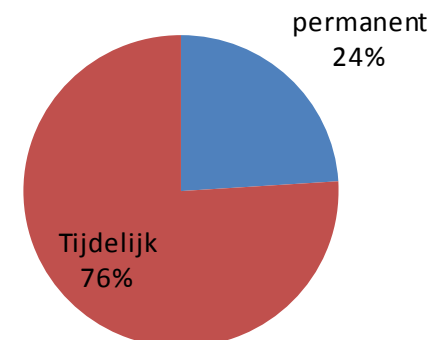
Arnhem

Utrecht

Groningen

6.6 Eigendom & beheer

Gemeente	Beheer & Eigendom
Groningen	279 ateliers in beheer van de volgende organisaties: Het Paleis/ Stichting COB10, WEP, OK noordzijde, CareX, HaViK en Minerva (zie pagina 11 en Bijlage B voor overzicht)
Arhem	SLAK beheert vooral ateliers en is eigenaar van 4 panden. De rest van de panden zijn in bezit van gemeente, woningbouwverenigingen of particulieren.
Utrecht	SWK heeft 12 panden in eigendom. De overige panden worden gehuurd van de gemeente Utrecht, particulieren en woningcorporaties. In totaal exploiteert SWK Kunsthuisvesting ± 200 permanente werkruimten, zalen, repetitieruimten, studio's, kantoren (waarvan ruim 170 eigendom zijn van de stichting) en medio 2008 circa 70 tijdelijke ateliers. SWK Kunsthuisvesting ontwikkelt zelfstandig cultureel vastgoed. Dat doet zij in overleg met de gemeente. Dat betreft zowel nieuwbouwprojecten als de herontwikkeling van bestaande gebouwen. Sophies Kunstprojecten beheert en ontwikkelt ateliers en heeft geen panden in eigendom.
Maastricht	SAM is vooral beheerder van de ateliers, van één pand is SAM ook eigenaar, de overige ateliers huurt SAM. BOEi ¹ is eigenaar van één pand, IPAL ² is eigenaar van één pand, de rest van de ateliers is eigendom van de gemeente.

1 non-profit organisatie

2 beheerorganisatie in publiek-private samenwerkingsverband

3 Een permanent atelier wordt door de SWK permanent genoemd wanneer het atelier minimaal voor 10 jaar, plus een optie voor nog eens 5 jaar toegewezen kan worden.

6.7 Huurprijzen

Gemeente	Huurprijzen
Groningen	We hebben in dit onderzoek de huurprijzen van Groningen niet goed kunnen vaststellen. De redenen zijn dat er veel organisaties werkruimte verhuren en de geenquêeerden vaak geen concreet antwoord konden geven op de vraag wat de m2 prijs is. Wanneer de gegevens die wij wel hebben omrekenen komen we tot een schatting van 12 – 55 euro per m2 kale huur in Groningen.
Arnhem	Prijzen van permanente ateliers (5 jaar of langer): variëren van € 50,- tot € 200,- per atelier, excl. de energielasten. De gemiddelde huurprijs is € 45,- à € 55,- per m2 per jaar excl. energie- en service- en overheadkosten. Prijzen van tijdelijke ateliers (max. 2 jaar): €15,- per m2 per jaar excl. energie- en service- en overheadkosten.
Utrecht	De prijs voor een permanente ³ werkruimte bedraagt € 50,- tot € 60,- per m2 per jaar excl. energie- en service- en overheadkosten. Permanente werkruimten worden overwegend btw belast verhuurd. Startateliers kosten oplopend € 30,- tot € 50,- per m2 per jaar. De prijs van een tijdelijk atelier hangt af van de situatie in het betreffende pand en ligt rond de €40,- tot €45,- per m2 per jaar, excl. energie- en service- en overheadkosten.
Maastricht	Gemiddeld € 35 /m2 excl. per jaar voor de permanente ateliers. De huurprijzen van de ateliers liggen tussen de € 25,- en € 38,- per m ² per jaar, excl. energie- en andere bijkomende kosten (prijspeil 2008). Voor de tijdelijke ateliers een kleine bijdrage plus g/w/l. De prijzen van de tijdelijke ateliers in bruikleen zijn ± € 25,- per m ² per jaar incl. energie en andere bijkomende kosten (hier wordt geen huur berekend, maar een bijdrage in de directe kosten).

6.8 Doelgroep & huurvoorwaarden

Voor de Groningse gegevens verwijzen wij naar Hoofdstuk 3 pagina 14 en 15. Overigens is er in Groningen geen vaste doelgroep te onderscheiden, omdat de verschillende organisaties verschillende criteria hanteren.

Gemeente	Discipline	Huurvoorwaarden
Arnhem	Het overgrote deel van de huurders is beeldend kunstenaar, maar er zijn ook huurders bij SLAK van de disciplines theater, muziek, dans, film, fotografie, grafisch, industrieel en mode-ontwerp, architectuur en galeries & kunstenaarsinitiatieven.	Een diploma van een kunstopleiding is nodig of men moet kunnen aantonen dat men professioneel in de kunstsector werkt. Een CV is hierbij belangrijk, met foto's of dia's van recent werk. Ook studenten uit het eindexamenjaar van een kunstopleiding kunnen zich inschrijven.
Utrecht	SWK is er vooral voor de beeldende kunstenaars. Sinds het begin van deze eeuw vinden ook professionele groepen en initiatieven op gebieden van toneel, jeugdtheater, wijktheater, film, (moderne) muziek, dans, amateurkunst, gaming, design en de festivals via SWK hun huisvesting.	<ul style="list-style-type: none"> • Zij die een bij wet erkende HBO-kunstvakopleiding met goed gevolg hebben afgerond (en een kopie van het behaalde diploma kunnen overleggen); • Studenten in het eindexamenjaar van een bij wet erkende HBO-kunstvakopleiding (een verklaring van het opleidingsinstituut dat men inderdaad in het eindexamenjaar zit, dient te worden overgelegd); • Zij die kunnen aantonen dat ze voor de uitoefening van hun kunstenaarschap in aanmerking komen voor werkruimte (documentatie in de vorm van een actueel curriculum vitae en recente publicaties van eigen werk, dient te worden overgelegd). <p>Afzonderlijk beoordeeld worden verzoeken van schrijvers, meubelmakers, etaleurs, architecten en beoefenaars van andere, aan de kunsten verwante disciplines. Documentatie waarop een beoordeling kan plaatsvinden, dient te worden overgelegd.</p>
	Sophies Kunstprojecten is er voor kunstenaars, kunstinstellingen en creatieve ondernemers.	
Maastricht	De meeste huurders van SAM zijn beeldend kunstenaars. Daarnaast bemiddelt SAM werk/ oefenruimtes voor beoefenaars van andere professionele kunst disciplines (zoals theater, muziek, vormgeving).	Kunstenaars dienen hun professionaliteit aan te tonen. Doorgaans voldoet een diploma van een HBO-kunstopleidingsinstituut. Is er geen diploma dan vragen ze naar een CV met beroepsactiviteiten.

6.9 Wachtlijsten

Gemeente	Wachtenden	Hoeveel wachtljsten
Groningen	±340	Dit aantal is gebaseerd op de wachtljsten van CareX en HVK. Overigens betekent de inschrijving op een wachtljst niet dat men geen werkruimte heeft. Een wachtende kan ook een groter, ander of permanent atelier wensen. Verhuurorganisaties met een wachtljst voor atelieruimte zijn: CareX, Het Paleis, WEP, OKNoordzijde, HaViK en Academie Minerva. Zie ook hoofdstuk 3 pagina 14 en 15.
Arnhem	310 ¹	Het nieuwe inschrijvings- en toewijzingsbeleid kan in 2010 vorm krijgen. De discipline waarin een kandidaat-huurder werkzaam is, speelt bij dit nieuwe beleid mee bij de inschrijving en de toewijzing.
Utrecht	SWK circa 450 kunstenaars ²	De SWK wachtljst kent vier specifieke categorieën: 1 Wachtljst Permanente ateliers; 2 Wachtljst Permanente woonwerkruimten; 3 Wachtljst Starterateliers; 4 Wachtljst Bijzondere aanvragen. De wachtljst voor tijdelijke ateliers wordt niet met name genoemd maar wel in het bestand bijgehouden.
Maastricht	81 ³	Er is één wachtljst voor alle disciplines.

1 298 Arnhemse kandidaten en 12 niet Arnhemse kandidaten (jan 2009)

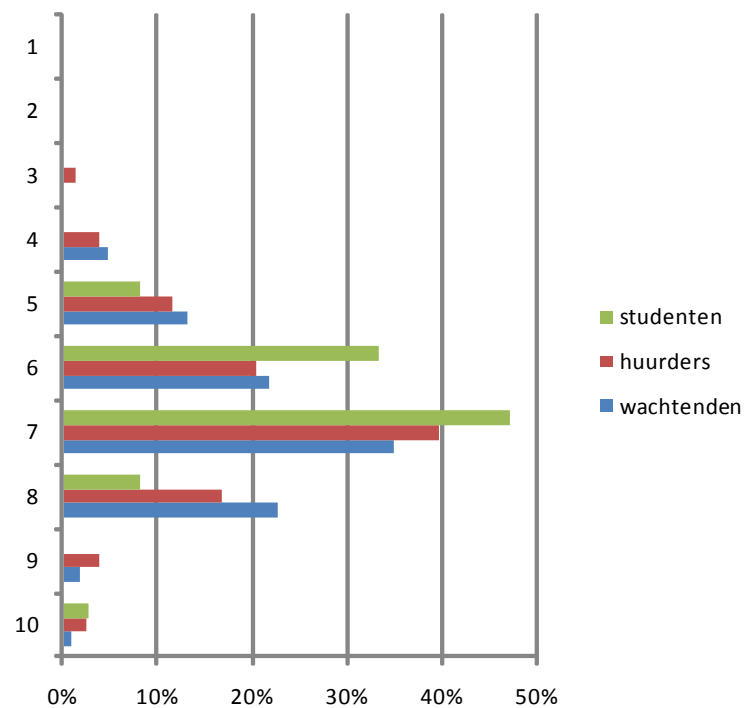
2 Bron: Ruimte voor kunstenaars, LOA, 2008

7 Beeldend kunstklimaat en de aanjager

De gemeente Groningen en de leden van de werkgroep atelierbeleid wilden ook graag weten hoe de geenquêeerden het kunstklimaat in de stad Groningen waarden. Onder kunstklimaat verstaan we de opleidingen, instellingen (galeries, presentatieinstellingen, musea, kunstenaarsinitiatieven), festivals, kennisuitwisseling, ontmoeting en debat. De hypothese was dat wanneer Groningen kunstenaars in de stad wil houden een goed kunstklimaat een voorwaarde is.

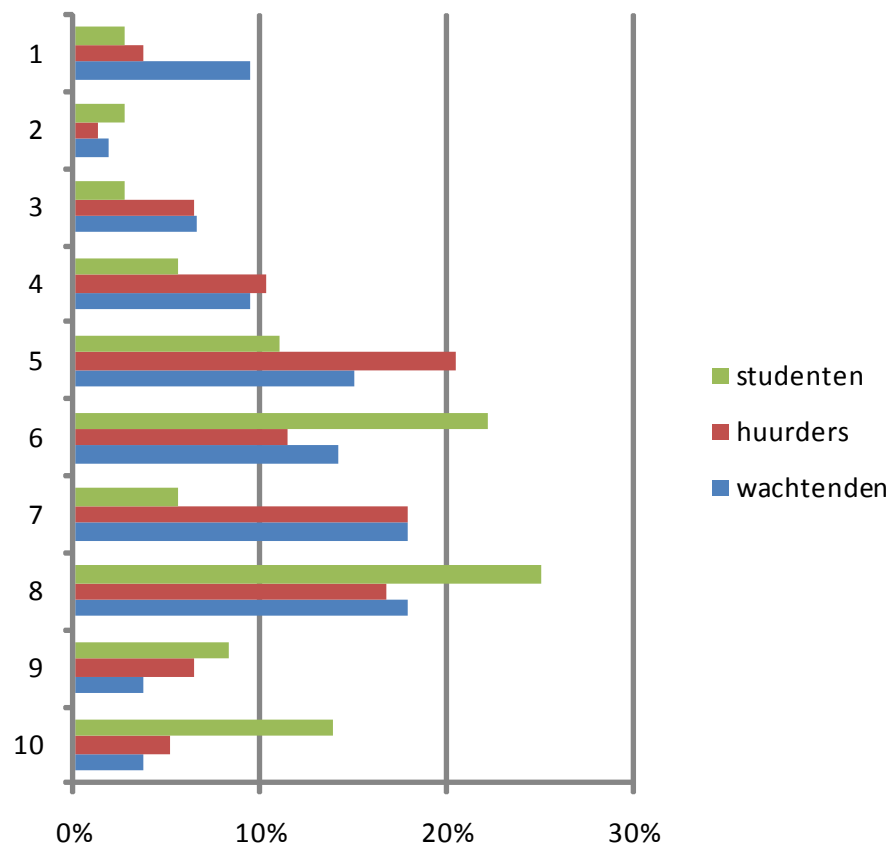
Zowel de huurders, de wachtenden en de studenten beoordelen het kunstklimaat van Groningen met een 7, een ruime voldoende. Daarnaast hebben we gevraagd of het kunstklimaat een beslissende factor is om in Groningen te blijven. Een 10 wil zeggen dat het kunstklimaat een zeer belangrijke factor is in de overweging in Groningen te blijven en bij een 1 speelt het kunstklimaat geen enkele rol. Opvallend is dat vooral studenten het klimaat als overwegende blijf/vertrek factor aanmerken. Bij de huurders speelt dit minder. Huurders zijn gemiddeld ouder en meer gebonden aan de stad (huisvesting, gezinssituatie, sociale netwerken, inkomen, partner).

Welk cijfer geef je het kunstklimaat in Groningen?

7

Hoe zwaar weegt het kunstklimaat om in Groningen te blijven wonen/ werken?

Overleg met vertegenwoordigers van de beeldende kunst en de plek van de aanjager

Op 15 september organiseerden wij samen met de gemeente een expertmeeting. Aanwezig waren vertegenwoordigers van de atelierorganisaties, broedplaatsen, woningcorporatie, provincie, CBK, en gemeente.

Na de presentatie van een samenvatting van de onderzoeksresultaten inventariseerden wij wat de deelnemers opviel in de onderzoeksresultaten. De meerderheid van de aanwezigen constateerden dat het grootste knelpunt in de werkruimten in Groningen de doorstroming is. Doorstroming van een klein naar een groter atelier en van een tijdelijk naar een permanente werkruimte of naar een meer representatieve of passende ruimte.

In Groningen is een groot deel van de ateliers alleen tijdelijk beschikbaar. Per jaar komen slechts 1 a 2 permanente ateliers beschikbaar en voor die ateliers geldt een wachtlijst.

Woningcorporaties signaleren dat de ontwikkeling van nieuwe permanente ateliers niet rendeert. Hoewel er veel vraag is naar een permanente werkruimte krijgen corporaties de duurere werkruimten (zoals aan het A-Kerkhof € 55 per m2 per jaar / minimaal € 250 per maand) niet verhuurd volgens het oorspronkelijke plan. De oplossing is gevonden door meer kunstenaars gezamenlijk een atelier te laten huren. Deze ateliers lijken te duur voor de doelgroep van de individuele kunstenaar. Veel atelierruimte is tijdelijk. Daardoor hebben veel kunstenaars toch werkruimte. Tijdelijkheid (en de aanwezigheid van CareX) kunnen dan ook als een Groningse kwaliteit gezien worden. In Groningen wordt tijdelijk vrije ruimte ingezet voor de creatieve industrie.

Aan de ene kant heeft Groningen veel tijdelijke werkruimten en aan de andere kant lijkt er geen vraag te zijn naar permanente ateliers in de niet – gesubsidieerde sector. De vraag aan de gemeente is dan of de gemeente bereid is in de ontwikkeling van permanente ateliers te subsidiëren.

De aanwezigen constateerden ook dat de wachtlijsten niet transparant zijn en dat er grote diversiteit bestaat in soorten

wachtsystemen en lijsten. Het overzicht van aanbod van werkruimte en de kanalen om werkruimte te krijgen kan duidelijker.

Daarnaast vindt men het opvallend dat er in Groningen geen sterke atelierorganisatie is zoals in de andere gemeenten. Ook merkt men op dat er weinig wordt gedaan met artist in resident ateliers of de coaching van kunstenaars. Tot slot vonden sommigen het opmerkelijk dat vooral de studenten meer broedplaatsen willen waarin kunstenaars alleen, maar ook samen werken en organiseren.

O oplossingen

Er zijn op 15 september verschillende oplossingen de revue gepasseerd. De rol van de aanjager speelde daarin mee.

In grote lijn stelde men dat wanneer de aanwezigheid van veel tijdelijke atelierruimte omarmd wordt als specifieke sterke kracht van Groningen het realiseren van meer goede tijdelijke werkruimte hoofddoel kan worden. De werkgroep atelierbeleid zou als taskforce kunnen gaan opereren. De taskforce zet leegstand om in werkruimte. De aanjager zou in dit model gekoppeld worden aan de taskforce. Een meerderheid van de aanwezigen verwachtte dat hiermee de wachtlijsten kunnen worden verkort.

De leefomgeving speelt een belangrijke rol in mijn keuze om in Groningen te (blijven) wonen. In professioneel opzicht kan het zinnig zijn om (ook) ergens anders te gaan wonen.

Er gaat echt niks boven Groningen, en dit komt van een Brabantse ;))

Ik had deze enquête pakweg 7 jaar geleden anders ingevuld: dan had het matige kunstklimaat zwaarder gewogen en was ik er ook meer op gebrand om andere atelierruimte te vinden. Inmiddels heb ik met beide mijn voordeel kunnen doen en ben ik niet ontevreden over mijn huidige atelier. Ik zou alleen in hetzelfde pand wel een grotere ruimte willen.

Het kunstklimaat is levendig, maar ook aanleiding om juist eventueel te vertrekken, aangezien het een klein wereldje is en er weinig goede galerieën zijn, en de koopmarkt is hier ook beperkt.

8 Conclusies en aanbevelingen

8.1 Conclusies

Het aantal kunstenaars in Groningen is stabiel, zo'n 700-800. De meesten daarvan werken alleen en in de discipline beeldende kunst. De meeste kunstenaars in Groningen werken al langer in de stad of zijn juist startend. De tussencategorie is minder vertegenwoordigd. Kunstenaars, ook in Groningen, verdienen weinig. Opvallend is dat kunstenaars in Groningen verhoudingsgewijs minder gebruik maken van de Wet Werk en Inkomen Kunstenaars dan kunstenaars elders in Nederland.

Maastricht heeft van de vier steden die wij vergeleken in verhouding de minste kunstenaars. De andere drie ontlopen elkaar relatief weinig. Groningen heeft veel kunstenaars die op wachtlijsten voor werkruimte staan. Dat kan verklaard worden door het grote aantal tijdelijke werkruimtes in de gemeente: 76 % van de werkruimte is tijdelijk.

Samen met Arnhem heeft Groningen het grootste aantal tijdelijke werkruimten ten opzichte van de permanent beschikbare werkruimten. Opvallend is dat het aantal permanente werkruimtes in Groningen sinds 2003 ook alleen gestegen is met de 28 koopateliers in Het Paleis. Het aantal tijdelijke werkruimtes is toegenomen. De langere wachtlijst ten opzichte van 2003 kan er op duiden dat veel kunstenaars een andere tijdelijke of een permanente werkruimte wensen. Er komen echter maar 1 a 2 permanente werkruimten per jaar vrij in Groningen. Wanneer we het huidige bestand van atelierruimte overzien dan kunnen we stellen dat tijdelijkheid het kenmerk van de werkruimtes in Groningen is.

De route van vraag naar aanbod van werkruimte in de stad Groningen is diffuus. Er zijn meer wachtlijsten in omloop en de diverse organisaties hanteren verschillende procedures bij het

werven van nieuwe huurders. Sinds 2003 zijn er organisaties bijgekomen, maar CareX en HaViK zijn, net als in 2003, de grootste aanbieders. De nieuwe organisaties zijn voornamelijk organisaties die zich richten op startende kunstenaars en opgezet zijn door kunstenaars. De meeste kunstenaars in Groningen vinden hun werkruimte vooral via HaViK, CareX of via een eigen netwerk. Er lijken in Groningen twee systemen door elkaar heen te werken: een georganiseerd systeem met een wachtlijst gebaseerd op categorieën en regels en een vrij systeem gebaseerd op zoveel mogelijk tijdelijk beschikbare werkruimte zoals bij CareX. Overigens werken CareX en HaViK wel steeds meer samen.

De lengte van de verschillende wachtlijsten in Groningen varieert. De wachtlijst voor permanente ruimte is het langst en het meest georganiseerd. Zo kent de lijst verschillende categorieën. Deze wachtlijst is sinds 2003 alleen maar gegroeid. De mutatiegraad van permanente ruimte is echter zeer laag (1-2 ruimten per jaar). Uit de wachtlijst van HVK wordt ook weer geput voor tijdelijke ruimte, voor bijvoorbeeld WEP en OKnoordzijde.

De organisatie van het atelierbeheer in Groningen wijkt af van die in Arnhem, Utrecht en Maastricht. In Groningen wordt het beheer en de toewijzing gedaan door de atelierorganisatie HaViK en door andere organisaties. Projectontwikkeling durven de organisaties onder de huidige omstandigheden niet aan. In de drie andere steden is het beheer, de toewijzing en soms ook de projectontwikkeling ondergebracht bij een atelierorganisatie. In Utrecht zijn twee organisaties actief.

In Utrecht en Maastricht is ook de uitvoering van het atelierbeleid ondergebracht bij de atelierorganisatie. In Arnhem kiest men voor een taskforce waarin gemeente, corporaties en atelierorganisatie zitting hebben. In Groningen voert de gemeente het atelierbeleid

uit in afstemming met een werkgroep waarin betrokken partijen uit de stad deelnemen.

Groningen is de enige gemeente van deze vier die geen structurele subsidie verleent aan een atelierorganisatie. Het budget dat de gemeente beschikbaar heeft is lager dan bij de andere gemeenten. Alleen Utrecht heeft een bedrag, omgerekend per inwoner, dat niet veel hoger uitvalt dan in Groningen.

Wij moesten een schatting maken van de vierkante meter huurprijs in Groningen en komen uit op €12 – €55 per m². Op basis van die schatting – en met een slag om de arm – is dat relatief iets lager dan in de andere drie gemeenten. Die iets lagere huurprijs kan ook te maken hebben met de grote hoeveelheid tijdelijke werkruimten.

De kunstenaars en studenten geven het kunstklimaat in Groningen gemiddeld een 7. Dat is een ruime voldoende. De jongere kunstenaars en de studenten overwegen echter wel om weg te gaan uit Groningen. Vooral de markt voor de beeldende kunst in Groningen en de grotere carrierekansen elders worden als reden opgegeven.

8.2 Aanbevelingen

Het aantal kunstenaars is in Groningen stabiel en deze kunstenaars zijn redelijk positief over het kunstklimaat in de stad. De grootste klachten van kunstenaars over Groningen betreffen het gebrek aan permanente atelierruimte en het gebrek aan geschikte atelierruimte (ligging, oppervlakte, representativiteit en passend bij het soort werk). De wachtlijsten in Groningen zijn ten opzichte van 2003 alleen maar langer geworden. Op basis van de onderzoeksgegevens constateerde de deelnemers aan de expertmeeting op 15 september dat vooral de doorstroming in Groningen een knelpunt is.

Op basis van de onderzoeksresultaten lijkt het erop dat als de gemeente een verandering wil in de resultaten van het

atelierbeleid er een paar keuzes gemaakt moeten worden:

1. Zet Groningen in op meer permanente werkruimte?: Veel werkruimte in Groningen is tijdelijk. Dat is het kenmerk van de beschikbare werkruimte in 2003 en opnieuw in 2010. Dankzij het aanbod van tijdelijke ruimte wordt een deel van de wachtproblematiek in Groningen opgelost. Het aantal permanente ateliers is de afgelopen zeven jaar alleen toegenomen met de 28 koopateliers in het Paleis. De permanente werkruimte die op de vrije markt kwam werd aanvankelijk weinig afgenomen. Het delen van de ateliers door meer kunstenaars bracht oplossing. Woningcorporaties constateren dan dat er geen individuele vraag is naar aanbod van permanente ruimte met huren vanaf ongeveer 250 euro per maand. De kunstenaars/creatieven in Groningen willen wel permanente ruimte, maar hebben daar niet het benodigde budget voor. De gemeente zal dus een keuze moeten maken: streeft de gemeente naar meer permanente atelierruimte in Groningen of kiest zij voor het continueren en eventueel uitbreiden van de tijdelijkheid?
2. Hoe wordt vraag en aanbod naar werkruimte het beste georganiseerd?
De huidige organisatie van de ateliertoewijzing in Groningen is diffuus. Er werken verschillende systemen door elkaar heen. Wanneer de gemeente ervoor kiest om meer permanente werkruimte te realiseren dan kan Groningen kijken naar gemeenten als Maastricht en Utrecht en in iets mindere mate Arnhem. In deze gemeenten hebben professionele atelierorganisaties (gesubsidieerd door de gemeente) de verantwoordelijkheid voor de toewijzing, het beheer en de uitbreiding van de (permanente) werkruimten. Deze organisaties moeten goed gefaciliteerd zijn en in de positie komen dat men, met steun van de gemeente, kan onderhandelen met eigenaren van vrijkomende panden. Een risico binnen de Groningse situatie is dat de huurprijzen van de werkruimten te hoog worden voor het Groningse kunstenaars bestand.

Wanneer de gemeente inzet op meer tijdelijke werkruimten en doorstroming in Groningen dan kan ook de aansluiting van vraag en aanbod vrijer georganiseerd worden. Dat lijkt meer te passen bij de huidige Groningse situatie. De gemeente zet, in samenwerking met partijen in stad (HaViK, Het Paleis, CareX, OK Noordzijde enzovoort) in op zo veel mogelijk tijdelijke werkruimte voor kunstenaars en creatieven. Dat betekent dat ook de wachtlijstsystemen flexibeler kunnen. De huidige wachtlijsten zouden zelfs vervangen kunnen worden door een aanbodoverzicht en inschrijving via een digitaal platform.

3. Coördinerende rol van de gemeente:

De gemeente voert een atelierbeleid uit, stimuleert de creatieve industrie en heeft (deels) zicht op vrijkomende ruimte in de gemeente. Deze capaciteiten van de gemeente kunnen beter gecombineerd worden met de inzet van andere organisaties in Groningen. Een model daarvoor is de inrichting van een taskforce. In plaats van verschillende partijen (gemeente, atelierorganisaties, woningcorporaties) met een gevarieerde aanpak werken de partijen in een taskforce samen aan een vooraf vastgesteld doel. De gemeente kan targets formuleren voor de uitbreiding van werkruimte (tijdelijk en permanent) en deze targets bij de taskforce neerleggen (Arnhems model).

In de taskforce werken diverse afdelingen van de gemeente, atelierorganisaties en woningcorporaties samen. Alle vrijkomende ruimte waar de gemeente of de leden van de taskforce zicht op hebben komt eerst langs de taskforce en wordt beoordeeld op de kans om tijdelijk of permanent creatieve werkruimte te huisvesten. Bestaat die kans dan oordeelt de taskforce of en op welke wijze dit uitvoerbaar is. Het instrument taskforce draagt ook bij aan een integrale aanpak van de gemeente en kan leiden tot een creatieve impuls in de fysieke gebiedsontwikkeling zoals in het Ebbingekwartier. Zowel in de herbestemming van vastgoed als in gebiedsontwikkeling kan rekening gehouden worden

met het stimuleren van creatieve milieus en de bijbehorende werkruimten.

4. Een aanjager of aanjagen?

Wanneer de gemeente kiest voor een grotere rol voor een atelierorganisatie en een streven naar meer permanente werkruimte in Groningen dan ligt het voor de hand de functie van aanjager te koppelen aan de atelierorganisatie. De organisatie professionaliseert en wordt als organisatie de aanjager van nieuwe permanente en tijdelijke werkruimten. De gemeente maakt afspraken met de organisatie over de te behalen resultaten.

Wanneer de gemeente meer kiest voor het voortbouwen op de huidige kenmerken van vraag en aanbod van werkruimte in Groningen (tijdelijk, diverse aanbieders etc) dan past een aanjager die in de stad kansrijke locaties en leegstand signaleert en koppelt aan de diverse wachtlijsten of aan een digitaalplatform voor vraag/aanbod. De aanjaagfunctie kan bij een van de betrokken organisaties worden ondergebracht en functioneert vooral op wijkniveau ('op straat').

De functie van aanjager kan ook gekoppeld worden aan het model van de taskforce. De aanjager is dan degene die in de stad overzicht heeft van vrijkomende panden en stuurt op de realisering van werkruimte. De aanjager is ogen, oren en handen van de taskforce. Deze invulling van de aanjager lijkt het meest op de stadsloups die in andere gemeenten actief is (Amsterdam, Almere).

Bijlage A Adressen ateliers per organisatie (zie kaart)

Organisatie	Adres
SAS28 Stichting Ateliers Singelweg 28	Pioenstraat 185E
Academie Minerva	Ged.Zuiderdiep 158; Ulgersmaweg 143
Het Paleis Het Paleis is ontwikkeld door Stichting COB10, woningcorporatie Nijestee en Kuub, centrum voor particuliere bouw. COB10 zorgt voor de culturele invulling van het pand, selecteert kunstenaars en bedrijven en exploiteert de grote zaal	Boterdiep 111
WEP	Van Leeuwenhoekstraat 44
Atelierverseniging OKNoordzijde	Oosterhamrikkade 114
CareX	Antillenstraat 2; Antonius Deusinglaan 6; Bloemsingel 8 – Reguleurshuisje; Florakade 502 E; Grote Markt 26; Korreweg 215; Kraanvogelstraat 1 (Alaska); Kraanvogelstraat 3; Merwedestraat 43; Naberpassage 8; Oosterhamrikkade 2y, 2z, 4b, 88, 88-III, 108A, 115, 118; Oosterhamrikkade Z.Z. 5, 7(Loods ZZ7), 105; Paradijsvogelstraat 9, 10-15; Pioenstraat 185/box 15, 186; Poortstraat 50; Potgieterstraat 1-3; Semmelweisstraat 8; Stockholmstraat 2 a-b; Van Ketwich Verschuurlaan 102; Violenstraat 2, 4; Zonnelaan 28, 28a, 30 (Trefkoel), 36, 38, 42; van Lenneplaan 6
CareX Trefkoel	Zonnelaan 30
CareX	Alaska (voorheen de koelkasten) Kraanvogelstraat 1
Art Indeed (HaViK) (& CareX)	Loods ZZ7 Oosterhamrikkade 7
HVK + woningbouwvereniging de Huismeesters	Nieuwe Kijk in Het Jatstraat 3
HVK	Oude Boteringestraat 63; Hofstraat 21; Pelsterstraat 37; Haddingestraat 26; Kosterseingang 6; Driehovenstraat 26, 28, 36 & 38; Studio's 10/14 A-Kerkhof 10/14
EERPEL Art Indeed is bezig met onderhandelingen over het EERPEL-project.	Boterdiep in ontwikkeling (nog geen adres bekend)

Bijlage B Eigendomssituatie ateliers

naam atelier / broedplaats	Beheerder/bestuurder/eigenaar
Academie Minerva	Hanze Hogeschool
Het Paleis, Stichting COB10	Woningbouwvereniging: Nijestee.
WEP	WEP is een stichting met een eigen bestuur.
OKnoordzijde	Bestuurder: OKN-bestuur bestaande uit voorzitter(kunstenaar/huurder), penningmeester en twee algemeen bestuurders. Beheerder/eigenaar: Gemeente Groningen.
Trefkoel, CareX	eigenaar: woningcorporatie Nijestee
beheerder; CareX	
Alaska (voorheen de koelkasten), CareX	eigenaar: gemeente beheer: CareX
Loods ZZ7, Art Indeed (HaViK) (& CareX)	Art Indeed / CareX
Nieuwe Kijk, HVK + woningbouwvereniging de Huismeesters	Woningbouwvereniging: De Huismeesters Wordt door corporatie De Huismeesters verhuurd aan HaViK. Eigendom van Rijksgebouwendienst/Domeinen.
Oude Boteringestraat 63, HVK	Woningbouwvereniging: Lefier
Hofstraat 21, HVK	Woningbouwvereniging: Lefier
Pelsterstraat 37, HVK	Woningbouwvereniging: Patrimonium
Haddingestraat 26, HVK	Woningbouwvereniging: Patrimonium
Kostersgang 6, HVK	Woningbouwvereniging: Patrimonium
Driehovenstraat, HVK	Woningbouwvereniging: Patrimonium
Studio's 10/14, HVK	Woningbouwvereniging: Lefier
HaViK (algemeen) Art Indeed verhuurt de tijdelijke ateliers in Loods ZZ7.	Voor verhuur en beheertaken van tijdelijke panden is de stichting Art Indeed opgericht om juridische redenen.
EERPEL, Art Indeed	Woningbouwvereniging: Nijestee. Beheer: Art Indeed

Bijlage C Oppervlakte en m2 prijs ateliers

Naam atelier / broedplaats	Totaal opp. m2	Totale opp. aan atelier-ruimten, m2	Gem. opp per atelier, m2	Overige & gemeenschappelijke ruimtes	prijs per m2
Academie Minerva		±600			Neen, alleen borg
Het Paleis, Stichting COB10	9000. Voor starters verhuren we totaal 450m2	±800	±20	appartementen, gastenverblijven/artist in residence, projectruimtes, cursusruimtes, flexplekken, een conferentiezaal, vergaderruimtes en een horecavoorziening	kale huur is €52,50/maand, excl. btw, gas, water, licht en service kosten
WEP	±463	305	22	Expositieruimte ± 85m2 en gemeenschappelijke ruimte ± 73m2.	Ieder atelier heeft een startbedrag van €68,0 + €1,75/m2
OKnoordzijde	650	550	26	een gezamenlijke ruimte waarin mensen tijdelijke projecten kunnen doen of een kleine expositie organiseren van 100m2	
CareX (algemeen) Trefkoel, CareX	-	-	-	-	€60/maand + 50% energiekosten bewoning. €100 plaatsingskosten
Loods ZZ7, Art Indeed (HaViK) (& CareX)		1125	87 varierend van 50m2 tot 150m2		de huurprijs excl. is €12,00/m2/jaar.
Nieuwe Kijk, HVK + woningbouwvereniging de Huismeesters	±915	-	-	-	-
Oude Boteringstraat 63, HVK	759, waarvan 4 woonateliers	-	± 54 (woonateliers meegenomen)	-	Gemiddelde huurprijs van permanente atelierruimte: €38/m2/jaar
Hofstraat 21, HVK	888	-	±52		
Pelsterstraat 37, HVK	505	-	±46		
Haddingestraat 26, HVK	476, waarvan 5 woonateliers	-	±34 (woonateliers meegenomen)		
Kostersgang 6, HVK	±120	-	±30		
Driehovenstraat, HVK	-	-			
Studio's 10/14, HVK	308		±44		
EERPEL, Art Indeed	1000	±780	65		wordt: €40 /jaar

Bijlage D Geraadpleegde personen

- Maria Blom, beleidsadviseur Cultuur gemeente Groningen, Dienst OCSW
- Dorothea van der Meulen, dean Academie voor Beeldende Kunst, Vormgeving en Popcultuur MINERVA Hanzehogeschool Academie Minerva / Frank Mohr Instituut
- René de Rooze, voorzitter onafhankelijke beheersstichting HVK
- Gea Smidt, voorzitter Art INdeed o.a. signalering en distributie van nieuwe ruimte
- Lenze Hofstee, CareX o.a. signalering en distributie van nieuwe ruimte
- Het Paleis/ stichting COB10, Petra Koonstra, voorzitter
- Nynke van Dijk, beleidsmedewerker provincie Groningen
- At Smit Duyzentkunst, Woningbouwvereniging Nijestee
- Ingeborg Walinga, CBK Groningen
- Femke Dijkstra, Stichting WEP
- Jop Besseling, OK Noordzijde

[DSP - groep]

Onderzoek – Advies – Management